

JOURNAL OF SETTHAWIT REVIEW

วารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์

ISSN : 2822-0994 (Online)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2565)

Vol.2 No.2 (May-August, 2022)

JSR

ISSN : 2822 0994 (Online)

Journal of Setthawit Review

วารสารเสถียรวิทยปริทัศน์

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2565)
Vol. 2 No. 2 (May-August, 2022)

วารสารเสถียรวิทยปริทัศน์

57 หมู่ 1 บ้านเขวาสี ต.แสนชาติ

อ.จันทรา อ.ร้อยเอ็ด 45000

โทร. 096 836 7800

E-mail: Setthawit138@gmail.com

กองบรรณาธิการ

• บรรณาธิการ (Editor)

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ (สืบนิสัย), ดร.

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

• ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พระพลากร สุ่มงคโล, ดร.

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

• กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.รัตน์ ปัญญาภา

: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รองศาสตราจารย์ ดร.พิสิทธิ์ กอบบุญ

: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล

: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์

: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน

: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี

: มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ดร.สัญญา เคนาภูมิ

: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ดร.สุธีศักดิ์ ฝอยสูงเนิน

: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ดร.ธวัชชัย ดุลยสุจริตกุล

: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

• ผู้จัดการวารสาร

นายสนั่น ประเสริฐ

เกี่ยวกับวารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์

นโยบายและขอบเขตการตีพิมพ์ : วารสารเสถียรวิทย์ปริทัศน์ มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์ กำหนดเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ

กระบวนการพิจารณาบทความ : บทความที่เผยแพร่จะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบข้อมูลของผู้ส่งบทความ

ประเภทของบทความ :

1. บทความวิจัย
2. บทความวิชาการ
3. บทวิจารณ์หนังสือ

ภาษาที่รับตีพิมพ์ : ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร :

- วารสารกำหนดวงรอบการเผยแพร่ 3 ฉบับต่อปี ดังนี้
- ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน
 - ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม
 - ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

การติดต่อประสานงานและส่งบทความเผยแพร่ :

1. สอบถามรายละเอียดเบื้องต้น เช่น รอบการเผยแพร่ หนังสือตอบรับการตีพิมพ์ เป็นต้น โทร. 096 836 7800
2. การเตรียมต้นฉบับบทความ โหลดแบบฟอร์มบทความ และรายละเอียดการเตรียมต้นฉบับบทความ
3. ส่งบทความในระบบวารสาร <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/stw/>
4. สแกนไลน์ กลุ่มวารสารฯ เพื่อการติดต่อประสานงานเผยแพร่บทความ

บทบรรณาธิการ

วารสารเสกขวิทย์ปริทัศน์ เป็นวารสารด้านสังคมศาสตร์ เปิดรับบทความวิชาการ บทความวิจัย รวมทั้งบทความหนังสือ เปิดรับตีพิมพ์เผยแพร่บทความด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสหวิทยาการด้านสังคมศาสตร์ กำหนดเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ โดยบทความที่ส่งมาตีพิมพ์เผยแพร่กับวารสารจะได้รับการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ท่าน วารสารฉบับนี้เป็นวารสารปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2565) ตีพิมพ์บทความทั้งสิ้นจำนวน 5 บทความ วารสารขอขอบคุณท่านทั้งหลายที่สนใจส่งบทความมาตีพิมพ์เผยแพร่กับทางวารสาร และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อบทความ วารสารมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปรับปรุงพัฒนาคุณภาพด้านวิชาการให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความไว้วางใจจากท่านใช้บริการทางวิชาการในฉบับต่อไป ขอเจริญพรขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ (สืบนิสัย), ดร.
บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วน ตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด <i>พระเชิดพงษ์ ยติธโร (บุตรดา)</i>	1
ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม <i>พระประจักษ์ ปรุกโม</i>	15
การศึกษาวิเคราะห์ความยุติธรรมตามหลักนิคกรรมในพระไตรปิฎก <i>สงวน หล้าโพนทัน</i>	29
ศึกษาวิเคราะห์การสวดโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสธ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท <i>ประเมธ ศรีภิญโญ</i>	41
ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด <i>พระสุรชัย อนนฺตโน (ศักดิ์วงษ์)</i>	57

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วน
ตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด

People's Participation in the Preparation of the Development Plan
of the Saen Chat Subdistrict, Administrative Organization Changan District,
Roi Et Province

พระเชิดพงษ์ ยตินธโร (บุตรดา)

Phra Cherdpong Yatintharo (Budda)

นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Doctor of Public Administration program Rajabhat MahaSarakhm University
E-mail: Sompan123456700@gmail.com

Received: 3 May 2022; Revised: 12 May 2022; Accepted: 20 May 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษากลุ่มตัวอย่างจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ จำนวน 355 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์โร ยามาเน่ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน สำหรับทดสอบสมมติฐาน คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษากลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ ด้านวิมังสา

ผลการทดสอบสมมติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา โดยภาพรวมแตกต่างกัน ประชาชนที่มีเพศต่างกัน การมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนที่ต่างกัน การมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน, การจัดทำแผนพัฒนา, องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

The objectives of this research article are 1) to study the level of people's participation in the development plan of Saenchat Subdistrict Administrative Organization, Changan District, Roi Et Province; 2) to compare the people's participation in the development plan. Use the integrated research methodology. Quantitative research a study of 355 people living in the area of Tambon SaenChat Administrative Organization. The sample size was determined by Taro Yamane's formula. The statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, and standard deviation. And inferential statistics for hypothesis testing, it is one-way analysis of variance (One Way ANOVA) and qualitative research. Study the target group by means of in-depth interviews. From key informants, 9 photos/person, using content analysis techniques from interviews.

The results showed that the level of participation of the people in the preparation of the development plan. Overall, the average was at a high level, including participation in decision-making. participation in action Participation in the benefit and participation in monitoring and evaluation The results of the study on the overall level of people's participation in the preparation of the development plan according to Iddhipada 4 were at a high average level, namely Chanta, Viriya, Chitta, and Vimangsa.

The results of the hypothesis testing of people's participation in the preparation of development plans Overall, it's different. People of different genders participation is different the people who are old different educational levels, occupations, and monthly incomes Participation is no different.

Keywords: Public Participation, Development Plans, Sub-District Administrative Organizations

บทนำ

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 14 ในด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการบริหารอำนาจและหน้าที่ดูแลการปกครองในส่วนท้องถิ่น โดยที่รัฐบาลได้มีการจัดการกระจายอำนาจในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจในการบริหารงาน รวมทั้งอำนาจอิสระ และการจัดการถ่ายโอนภารกิจอำนาจในการกำหนดนโยบาย การปกครอง ตลอดจนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนในการจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (วิสิทธิ์ โจนพจนรัตน์, 2560) มาตรา 249 ได้บัญญัติให้มีการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้บังคับมาตรา 1 ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นของตน พร้อมกับเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีสิทธิเลือกรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับตนเอง มีงบประมาณและบุคลากรเข้ามาดูแลจัดการในการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นรูปแบบที่เรียกว่าเป็นประชาธิปไตย ในปกครองและบริหารในระดับท้องถิ่นที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด การมีส่วนร่วมของประชาชน ก็ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนา และเป็นแรง

ขับเคลื่อนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เกิดการพัฒนาและเกิดสรรค์สร้างความเป็นอยู่ของประชาชน การวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนให้ได้มากที่สุด ครอบคลุมที่สุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นการคาดการณ์ในเหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้น เป็นการตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติ (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2548) และสร้างความเข้าใจและการยอมรับจากประชาชนว่าการปกครองและบริหารท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ทุกๆ คน

องค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด ถือว่าเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ที่ได้รับการถ่ายโอนการจัดการบริหารภารกิจตามพระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 ที่รับหน้าที่เข้ามาบริหารจัดการเข้ามาพัฒนาและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน โดยมีการกำหนดนโยบาย แผนงานหรือโครงการ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของรัฐบาลที่ได้กำหนดตามแนวทางไว้ และในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ ที่มีเขตพื้นที่ดูแลทั้งหมดจำนวน 9 หมู่บ้าน ในการจัดทำแผนพัฒนา ที่เรียกกันว่า “แผนพัฒนา 3 ปี” ขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนา จะมีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมาย ยุทธศาสตร์และแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งการกำหนดโครงการ/กิจกรรม และการจัดแผนพัฒนานั้นจะมีความสอดคล้อง เชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นในระดับต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาที่ประชาชนที่เกิดขึ้น และที่ผ่านมาประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนามิแต่เฉพาะผู้นำชุมชน แกนนำภาคประชาชน และประชาชนบางกลุ่มในหมู่บ้านเท่านั้น จึงทำให้การพัฒนาท้องถิ่นไม่ครอบคลุม และข้อมูลที่ได้รับส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชน (องค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ, 2565)

จากสภาพการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ ได้มองในประเด็นปัญหาการพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบล 4 ด้านได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินงาน ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั่นคือ “หลักอิทธิบาท 4” ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง) เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับการการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชน และนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาพัฒนาในสิ่งที่ต้องแก้ไขในการดำเนินการและการปรับปรุงในเรื่องของการจัดการแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละโครงการและนโยบายต่างๆ พร้อมกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชนและในการจัดการทำแผนการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำไปเสนอต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้มีการกระตุ้นประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมสนับสนุน พร้อมเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดแผนพัฒนาร่วมกับเทศบาลตำบล รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในการมีส่วนร่วมพัฒนาแผนพัฒนาของเทศบาลให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนในท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด
- 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 3,178 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ, 2565)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ซึ่งใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ 0.05 ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรทั้งหมด 3,178 คน เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ดังนี้

$$\begin{aligned} n &= \frac{3,178}{1 + 4,693(0.05)^2} \\ n &= \frac{3,178}{1 + 3,178(0.0025)} \\ n &= \frac{3,178}{1 + 7.94} \\ n &= \frac{3,178}{8.94} \\ n &= 355 \end{aligned}$$

ได้จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง 355 คน

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 รูป/คน

2. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามเพื่อใช้ศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 355 ชุด แบบสอบถามได้แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน มี 5 ข้อคำถาม เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List), ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนใน

การดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการนำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ซึ่งมีลักษณะปลายปิด มีจำนวน 20 ข้อ ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ด้านฉันทะ (ความพอใจ) ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายาม) ด้านจิตตะ (ความเอาใจใส่) และด้านวิมังสา (ความไตร่ตรอง) ซึ่งมีลักษณะปลายปิด มีจำนวน 12 ข้อ และตอนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ดมีจำนวน 3 ข้อคำถาม

2.2 การตรวจเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาปรับปรุงตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ และนำแบบสอบถามไปทดสอบกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับเท่ากับ 0.932

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูล 2 แหล่ง คือ

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ใช้แบบสอบถามในการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 355 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่เก็บตามความเป็นจริง

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการศึกษาข้อมูลจากแหล่งที่มีผู้วิจัยและเก็บรวบรวมเอกสารทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ การสืบค้นจากสารสนเทศและข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ต้องการจะศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสนับสนุนงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามกระบวนการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์จำนวน 355 ชุด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปต่อไป

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) หลังจากขอหนังสือจากต้นสังกัดของผู้วิจัยถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์แล้ว จึงทำการนัด เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สัมภาษณ์ตามที่กำหนด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้สถิติ ดังนี้

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล

แสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2) สถิติเชิงอนุมาน (Descriptive Statistics) สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.)

3) วิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามปลายเปิด (Open ended Question) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาของแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด และข้อเสนอแนะอื่นๆวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis technique) ประกอบบริบทนำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามปลายเปิด

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยวิธีการ ดังนี้

- 1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ
- 2) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดการบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)
- 4) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับการมีส่วนร่วม			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลความหมาย	อันดับ
1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	4.32	0.579	มาก	1
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ	3.96	0.592	มาก	2
3. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	3.91	0.761	มาก	3
4. ด้านการติดตามประเมินผล	3.78	0.721	มาก	4
รวม	3.99	0.663	มาก	

7 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$ S.D. = 0.663) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{X} = 4.32$) รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ($\bar{X} = 3.96$) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ($\bar{X} = 3.91$) และน้อยที่สุดคือด้านการติดตามประเมินผล ($\bar{X} = 3.78$)

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำ แผนพัฒนา องค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักอิทธิบาท 4	ระดับการมีส่วนร่วม			
	$\bar{X}$	S.D.	แปล ความหมาย	อันดับ
1. ฉันทะ (ความพอใจ)	3.56	1.198	มาก	4
2. วิริยะ (ความเพียรพยายาม)	3.66	1.199	มาก	3
3. จิตตะ (ความเอาใจใส่)	4.02	1.183	มาก	1
4. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)	3.87	1.058	มาก	2
รวม	3.78	1.043	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$ S.D. = 1.043) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุดคือ จิตตะ (ความเอาใจใส่) ($\bar{X} = 4.02$) รองลงมาคือ วิมังสา (ความไตร่ตรอง) ($\bar{X} = 3.87$) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) ($\bar{X} = 3.66$) และน้อยที่สุดคือ ฉันทะ (ความพอใจ) ($\bar{X} = 3.56$)

2. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 2 ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ 1 – 5

(n = 355)

สมมติฐาน	ตัวแปรทดสอบ	ค่า t	ค่า f	Sig.	ผลการศึกษา	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
1	เพศ	-2.55		0.01**	✓	
2	อายุ		1.85	0.12		✓
3	ระดับการศึกษา		0.28	0.89		✓
4	อาชีพ		0.82	0.51		✓
5	รายได้ต่อเดือน		0.36	0.88		✓

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (Sig. = 0.01**) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.12) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 3 ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.89) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 4 ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.51) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

สมมติฐานข้อที่ 5 ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.88) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงอันดับจากมากไปน้อย ได้แก่ 1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 4. ด้านการติดตามประเมินผล เกิดจากการที่ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการนำเสนอประเด็นปัญหานำเสนอความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการคัดเลือกผู้แทนประชาชน เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล , อบต. , ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น เพื่อเป็นมาเป็นตัวแทนจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลได้ดำเนินการแล้วคุณภาพชีวิตของท่านดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสถาพรพัชรการ (พร้อม ฐานกร) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก อำเภोजังหาร จังหวัดเพชรบูรณ์” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงอันดับจากมากไปน้อย ได้แก่ 3. จิตตะ (ความเอาใจใส่) 4. วิมังสา (ความไตร่ตรอง) 2. วิริยะ (ความเพียรพยายาม) และ 1. ฉันทะ (ความพอใจ) เกิดจากการร่วมมือร่วมใจในการติดตามตรวจสอบและดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีส่วนร่วมหาแนวทางแก้ไข ปัญหาไตร่ตรองความเหมาะสมของการจัดทำแผนพัฒนาเพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินการอย่างแท้จริง มีความพยายามปฏิบัติงานให้เสร็จสมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุวิทย์

สิริวิฑูโน (2553) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการศึกษา พบว่า พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารตามหลัก อิทธิบาท 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา พนักงานมีความคิดเห็นอยู่ใน ระดับมากทุกด้าน

ผลการการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล แสนชาติ อำเภอกุ่งสง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ประชาชนที่มี เพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภอกุ่งสง จังหวัดร้อยเอ็ด โดย ภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ส่วนประชาชนที่มี อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ต่อเดือนที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วน ตำบล ไม่แตกต่างกัน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล แสนชาติ อำเภอกุ่งสง จังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับ งานวิจัยของ พระมหาวิชญ์ วิสารโท (พานนท) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อ การบริหารตามหลักปรัหานิยธรรมของเทศบาลตำบลโนนสะอาด อำเภอสรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู” ผลการวิจัย พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมี ส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงาน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงเป็นไปตาม สมมติฐานที่ตั้งไว้

ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล แสนชาติ อำเภอกุ่งสง จังหวัดร้อยเอ็ด ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระธีระพงศ์ สมุโธ (2555) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเวียง เป้า จังหวัดเชียงรราย” ผลวิจัยพบว่า บุคคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเวียงเป้า จังหวัดเชียงรราย มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคคลต่อการ บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเวียงเป้า จังหวัดเชียงรราย พบว่า บุคลากรที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่และเขตพื้นที่ ที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการ บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวมไม่แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหาร ส่วนตำบลแสนชาติ อำเภอกุ่งสง จังหวัดร้อยเอ็ด ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิรินรักษ์ สัง สหชาติ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วน ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ การศึกษา อาชีพที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยรวมไม่แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล แสนชาติ อำเภอกุ่งสง จังหวัดร้อยเอ็ด ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูติส ยศชัย (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลตันธง อำเภอมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ในการช่วยเหลือ กิจกรรมตำรวจของสถานีตำรวจภูธรเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มี การศึกษา

รายได้และอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจการตำรวจของสถานีตำรวจภูธรเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน โดยรวมไม่แตกต่างกัน และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสถาพรพัชรกร (พร้อม ฐานกร) (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยรวมไม่แตกต่างกัน

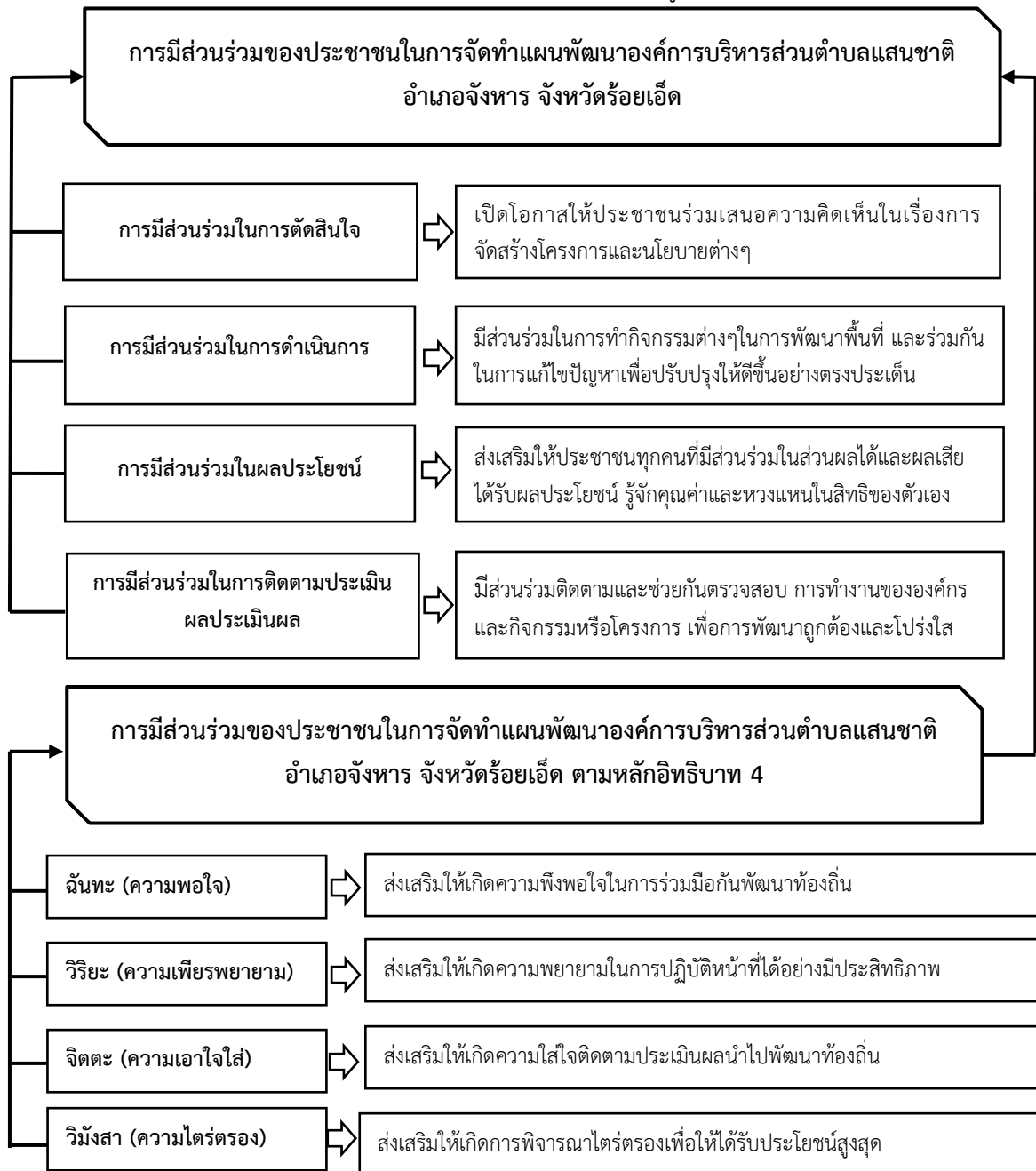
ประชาชนที่มีรายได้ต่อเนื่องต่างกัน มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด ไม่แตกต่างกัน จึงไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กมล วิเลิศศักดิ์ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก อำเภอมือง จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเนื่องที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

สรุป

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวม พบว่า ประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ ในการมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ว่าจะเกี่ยวเรื่องของกิจกรรมต่าง หรือนโยบายโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมายังในการตอบรับและความสนใจที่ค่อนข้างน้อยมาก การพัฒนาส่วนใหญ่จะเป็นการรวมตัวกันของผู้นำชุมชน และประชาชนบางกลุ่มในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติที่ให้ความสำคัญและเข้าร่วมจัดทำแผนพัฒนา จึงทำให้ข้อมูลแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นไม่ครอบคลุม และไม่สามารถเข้าถึงความต้องการและปัญหาของประชาชนในพื้นที่อย่างตรงจุด ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการมีส่วนร่วมของด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั่นคือ “หลักอิทธิบาท 4” ฉันทะ (ความพอใจในการนำผลการประเมินงานที่ได้ปฏิบัติ) วิริยะ (ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน) จิตตะ (ความเอาใจใส่ตรวจสอบติดตามประเมินผล) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง พิจารณาในกิจกรรมที่ดำเนินงานเพื่อประโยชน์ประชาชน) นำมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับการการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชน มาปรับใช้ในการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาพัฒนาในสิ่งที่ต้องแก้ไขในการดำเนินการและการปรับปรุงในเรื่องของการจัดการแผนพัฒนาของเทศบาลในแต่ละโครงการและนโยบายต่างๆ ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนในท้องถิ่นต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัย “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด” สามารถอธิบายเป็นองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภोजังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 หน่วยงานของรัฐควรที่จะพิจารณาและทบทวนในเรื่องของนโยบายและมาตรการต่างๆของแผนพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะนำเอาผลลัพธ์และข้อมูลที่ได้นั้นมาปรับใช้ให้เหมาะสมตรงกับพื้นที่และปัญหาที่ต้องการแก้ไขและพัฒนาของพื้นที่นั้นๆ และควรดำเนินการกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

1.2 การนำหลักกฤษฎีกา 4 มาใช้ในการให้ความช่วยเหลือในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และศึกษาข้อมูลให้ชัดเจนก่อนกำหนดเป็นนโยบาย ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำแผนพัฒนาในแก้ไขปัญหาโครงการต่างๆในระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดีและสอดคล้องต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

1.3 ดำเนินการในติดตามประเมินผลการดำเนินงานในแต่ละโครงการและนโยบายต่างๆเพื่อนำปัญหาและข้อมูลไปประเมินผลและพิจารณาทบทวนประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เพื่อการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้สำเร็จตามจุดประสงค์และมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะด้านการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพเพื่อจะได้ทราบรายละเอียด ด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) โดยแบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เช่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชน เป็นต้น ให้ละเอียดมากขึ้น เพื่อได้สำหรับข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวทางการหลักกฤษฎีกา 4 มาประยุกต์ใช้ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กมล วิเลิศศักดิ์. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลลำภู อำเภอมือง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2548). คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา แผนพัฒนาสามปีและแผนดำเนินงาน. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น.
- ธนิต สุวรรณเมนะ. (2548). คู่มือสอบฉบับพิเศษปลัดอำเภอ. กรุงเทพมหานคร: ตำราทอง.
- พระครูสถาพรพัชรกร (พร้อม ฐานโกโร). (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนตำบลตมุลเหล็ก อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระธีระพงศ์ สุเมโธ (แช่เล่า). (2555). การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล
อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการ
คณะสงฆ์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิชญ์ วิสารโท (พานนท์). (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารตามหลักปธานิย
ธรรมของเทศบาลตำบลโนนสะอาด อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- พระมหาสุวิทย์ สิริวิฑูโร (พรหมเกิด). (2553). การบริหารตามหลักอิทธิบาท 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบล
อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภูติส ศกชัย. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลต้นธง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ในการ
ช่วยเหลือกิจการตำรวจของสถานีตำรวจภูธรเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิสิทธิ์ ไรจน์พจนรัตน์. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา จำกัด.
- ศิริรักษ์ สังสชาติ. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบึง
กอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- องค์การบริหารส่วนตำบลตำบลแสนชาติ อำเภोजัง จังหวัดร้อยเอ็ด. (มปป). ฐานข้อมูลประชากร. เรียกใช้เมื่อ
2 กุมภาพันธ์ 2666 จาก <https://sanchart.go.th/public/list/data/index/menu/1142>.
- Taro Yamane. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. 3rd Ed. New York: Harper and Row.

ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน
อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

People's Satisfaction with Public Service of Chiang Yuen Subdistrict
Municipality ChiangYuen District MahaSarakhm Province

พระประจักษ์ ปรกโม

Phra Prajak Parakkamo

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University RoiEt Buddhist College

E-mail: tkxkaew59@gmail.com

Received: 16 May 2022; Revised: 26 May 2022; Accepted: 3 June 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม 2) เปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษากลุ่มตัวอย่างจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลเชียงยืน จำนวน 368 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาร์โรว์ ยามาเน่ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน สำหรับทดสอบสมมติฐาน คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

ผลการวิจัย พบว่า ระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$ S.D. = 0.62) ได้แก่ การให้บริการอย่างเสมอภาค การให้บริการอย่างทันเวลา การให้บริการอย่างพอเพียง การให้บริการอย่างต่อเนื่อง และการให้บริการอย่างก้าวหน้า ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะ ตามหลักสังคมทฤษฎี 4 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$ S.D. = 0.46) ได้แก่ ทาน (การเอื้อเฟื้อแบ่งปันการให้บริการ) ปิยวาจา (การให้บริการด้วยการพูดจาไพเราะ) อตถจริยา (การให้บริการที่เป็นประโยชน์) และสมานัตตตา (การให้บริการที่ดีอย่างสม่ำเสมอ)

ผลการทดสอบสมมติฐานความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะโดยภาพรวมแตกต่างกัน ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพต่างกัน การมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือนที่ต่างกัน การมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ, ประชาชน, การให้บริการสาธารณะ, เทศบาลตำบล

Abstract

The purposes of this research article are 1) to study the level of people's satisfaction with public services of Chiang Yuen Subdistrict Municipality. Chiang Yuen District Maha Sarakham Province. Chiang Yuen District Maha Sarakham Province using quantitative research methodology sample of 368 people living in Chiang Yuen Sub-district Municipality was studied. The sample size was determined by Taro Yamane's formula. The statistics used to analyze the data were frequency, percentage, mean, standard deviation. and inferential statistics The method for testing the hypothesis is one way analysis of variance (One Way ANOVA).

The results of the research revealed that People's satisfaction with public services as a whole had a high average level ($\bar{X} = 4.06$ S.D. = 0.62), including equal service. timely service Sufficient service continuity of service and progressive service The results of the study of the level of satisfaction of people with public services. According to Sangahavatthus 4 Overall, the average scores were at a high level ($\bar{X} = 4.21$ S.D. = 0.46), Dāna (generous sharing of services), Piyavācā (services with pleasant speech), Atthacariyā (providing useful services.) and Samānattatā (providing consistently good service).

The results of the hypothesis test on the overall satisfaction of the people towards public services are different. People with different genders, ages, occupations, participation are different. at the 0.05 significance level. and different monthly income Participation is no different.

Keywords: Satisfaction, People, Public Service, District Municipality

บทนำ

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานหนึ่งที่อยู่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุดรูปแบบหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและสร้างสรรค์ความเจริญให้กับชุมชน มีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักพัฒนาที่ยั่งยืนรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ตามที่กฎหมายบัญญัติ การจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะใดที่สมควรให้เป็นหน้าที่และอำนาจโดยเฉพาะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ โดยให้เป็นอิสระแก่องค์กรปกครองและส่งเสริมให้เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการบริหารและการบริการสาธารณะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ในการกำหนดนโยบาย การบริหาร การจัดการบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคลการเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ ต้องคำนึงถึงส่วนรวมเพื่อให้องค์กรความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการให้บริการสาธารณะ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

เทศบาลตำบลเชียงยืนก็ถือเป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีประชากรทั้งสิ้น 4,693 คน (เทศบาลตำบลเชียงยืน, 2565) ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา

การจัดทำแผนการบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน มักประสบกับปัญหาการจัดการบริการที่ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน ส่งผลให้เทศบาลตำบลเชียงยืนเขตอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ประสบปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานอยู่บ่อยครั้ง ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจาก สมาชิกสภาและผู้บริหาร หรืออาจกล่าวได้ว่ายังขาดทักษะในการปฏิบัติตามหน้าที่ ขาดคู่มือที่จะแนะนำการทำงานตามอำนาจหน้าที่ ที่เป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย และปฏิบัติได้ ในการบริหารงานไม่เป็นไปตามแผนพัฒนาบริหารตามใจตัวเองและพวกพ้อง ไม่ยึดกฎระเบียบ และข้อบังคับ อีกทั้งยังเกิดการบริหารงานอย่างไม่โปร่งใส ในหลายโครงการ แสดงให้เห็นถึงการขาดคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งทุกองค์กรกำลังประสบปัญหาอยู่ จึงแสดงให้เห็นถึงการทำงานที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ยังคงต้องปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาอีก เพื่อการจัดการบริการสาธารณะที่ตรงต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาถึงการบริการความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ว่ามีความพึงพอใจกับการให้บริการด้านต่างๆ มากน้อยเพียงใด ได้แก่ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค ด้านการให้บริการอย่างทันเวลา ด้านการให้บริการอย่างพอเพียง ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า (Millet, 1997) รวมถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานำมาใช้ในการให้บริการสาธารณะโดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานำมาใช้ในการให้บริการสาธารณะคือ “หลักหลักสังคหวัตถุ 4 เครื่องมือ หรือหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2543) ได้แก่ ทาน (การเอื้อเฟื้อ แบ่งปันการให้บริการ) ปิยวาจา (การให้บริการด้วยการพูดจาไพเราะ) อตถจริยา (การให้บริการที่เป็นประโยชน์) และสมานัตตตา (การให้บริการที่ดีอย่างสม่ำเสมอ) ที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมือง และประเทศชาติ (สฤณี อาชวานันทกุล, 2560) เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับการการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการบริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน เพื่อหาแนวทางและวิธีการนำข้อมูลมาปรับใช้ในการพัฒนาสิ่งที่ต้องแก้ไขในการดำเนินการและปรับปรุงการบริการให้เกิดความพึงพอใจต่อประชาชนในท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาระดับระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
- 2) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative data) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 4,693 คน (ที่มา : ฐานข้อมูลประชากรเทศบาลตำบลเชียงยืน, 2565)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) ได้จากการเลือกประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ซึ่งใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ 0.05 ได้จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง 368 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มเป็นสัดส่วนโดยพิจารณาจากจำนวนประชากร เพื่อให้ได้ข้อมูลมีลักษณะกระจายให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร โดยทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม

2. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามเพื่อใช้ศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 368 ชุด แบบสอบถามได้แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน มี 5 ข้อคำถาม เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List), ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค (Equity service) ด้านการให้บริการอย่างทันเวลา (Timely service) ด้านการให้บริการอย่างพอเพียง (Ample service) ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous service) และ ด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า (Progressive Service) ซึ่งมีลักษณะปลายปิด มีจำนวน 25 ข้อ ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (การเอื้อเฟื้อแบ่งปันการให้บริการ) ปิยวาจา (การให้บริการด้วยการพูดจาไพเราะ) อัตถจริยา (การให้บริการที่เป็นประโยชน์) และสมานัตตตา (การให้บริการที่ดีอย่างสม่ำเสมอ) ซึ่งมีลักษณะปลายปิด มีจำนวน 12 ข้อ และตอนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม มีจำนวน 3 ข้อคำถาม

2.2 การตรวจเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาปรับปรุงตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ และนำแบบสอบถามไปทดสอบกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับเท่ากับ 0.820

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูล 2 แหล่ง คือ

3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ใช้แบบสอบถามในการวิจัยความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 368 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่เก็บตามความเป็นจริง

3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการศึกษาข้อมูลจากแหล่งที่มีผู้วิจัยและเก็บรวบรวมเอกสารทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ การสืบค้นจากสารสนเทศและข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ต้องการจะศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสนับสนุนงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามกระบวนการวิจัยตามขั้นตอน ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน 368 ชุด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้สถิติ ดังนี้

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2) สถิติเชิงอนุมาน (Descriptive Statistics) สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.)

3) วิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามปลายเปิด (Open ended Question) ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม และข้อเสนอแนะอื่นๆ วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis technique) ประกอบบริบทนำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามปลายเปิด

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม

ระดับของความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$ S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุดคือ ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค (Equity service) ($\bar{X} = 4.32$) รองลงมาคือด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า (Progressive Service) ($\bar{X} = 4.29$) และน้อยที่สุดคือด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous service) ($\bar{X} = 3.78$) ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของ เทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม	ระดับความพึงพอใจ			
	$\bar{X}$	S.D.	แปล ความหมาย	อันดับ
1. ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค (Equity service)	4.32	0.58	มาก	1
2. ด้านการให้บริการอย่างทันเวลา (Timely service)	3.97	0.60	มาก	3
3. ด้านการให้บริการอย่างพอเพียง (Ample service)	3.92	0.77	มาก	4
4. ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous service)	3.78	0.71	มาก	5
5. ด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า (Progressive Service)	4.29	0.46	มาก	2
รวม	4.06	0.62	มาก	

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของ เทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ตามหลักสังคหวัตถุ 4	ระดับความพึงพอใจ			
	$\bar{X}$	S.D.	แปล ความหมาย	อันดับ
1. ทาน (การเอื้อเฟื้อแบ่งปันการให้บริการ)	4.31	0.53	มาก	1
2. ปิยวาจา (การให้บริการด้วยการพูดจาไพเราะ)	4.21	0.40	มาก	2
3. อุตถจริยา (การให้บริการที่เป็นประโยชน์)	4.20	0.46	มาก	3
4. สมานัตตตา (การให้บริการที่ได้อย่างสม่ำเสมอ)	4.13	0.45	มาก	4
รวม	4.21	0.46	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับของความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.31$ S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุดคือ ทาน (การเอื้อเฟื้อแบ่งปันการให้บริการ) ($\bar{X} = 4.31$) รองลงมาคือ ปิยวาจา (การให้บริการด้วยการพูดจาไพเราะ) ($\bar{X} = 4.21$) และน้อยที่สุดคือ สมานัตตตา (การให้บริการที่ได้อย่างสม่ำเสมอ) ($\bar{X} = 4.13$)

2. ผลการเปรียบเทียบการความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

จากตารางที่ 2 ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล (ตามตารางที่ 2) ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยะโฮร์ จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. =0.03*) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยะโฮร์ จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. =0.03*) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 3 ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยะโฮร์ จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.71) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 4 ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยะโฮร์ จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. =0.02*) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 5 ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยะโฮร์ จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.43) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ตารางที่ 2 ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบการความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยะโฮร์ จังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ 1 – 5

(n =368)

สมมติฐาน	ตัวแปรทดสอบ	ค่า t	ค่า f	Sig.	ผลการศึกษา	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
1	เพศ	-2.15		0.03*	✓	
2	อายุ		2.78	0.03*	✓	
3	ระดับการศึกษา		0.54	0.71		✓
4	อาชีพ		2.81	0.02*	✓	
5	รายได้ต่อเดือน		0.96	0.43		✓

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

จากผลการศึกษสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยะโฮร์ จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย การให้บริการอย่างเสมอภาค การให้บริการอย่างทันเวลา การให้บริการอย่างพอเพียง การให้บริการอย่างต่อเนื่อง และการให้บริการอย่างก้าวหน้า สะท้อนให้เห็นว่าเทศบาลตำบลเชียงยืนมีความพร้อมให้บริการของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในแต่ละงานด้านต่างๆ ให้กับประชาชนผู้มารับบริการได้

รับทราบ รวมทั้งมีการจัดลำดับการให้บริการแก่ผู้รับบริการที่มาก่อน-หลังอย่างยุติธรรมและเสมอภาค ให้บริการที่รวดเร็วถูกต้องตามระเบียบ ในช่วงเวลากลางวันก็มีเจ้าหน้าที่ให้บริการอย่างต่อเนื่องโดยใช้วิธี สลับกันพักในช่วงกลางวันเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการให้บริการตลอดเวลา ประชาชนมารับบริการก็ จะไม่ได้รับรองงานและทันเวลาเมื่อมีเหตุฉุกเฉิน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศรีนทิพย์ อรุณสวัสดิ์ฤกษ์ (2564) พบว่า ประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบางกร่าง อำเภอเมือง นนทบุรี จังหวัดนนทบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ด้านการ ให้บริการอย่างเพียงพอ ด้านการให้บริการอย่างตรงเวลา ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง และด้านการ ให้บริการอย่างก้าวหน้ามีค่าเฉลี่ยต่ำสุดตามลำดับ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาณุรินทร์ ไชยเอิก (2561) พบว่า ความพึงพอใจต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลจ้อหอ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัด นครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$ S.D. = 0.488) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่อยู่ใน ระดับมากคือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X} = 3.80$ S.D. = 0.620) ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ($\bar{X} = 3.69$ S.D. = 0.517) ด้านกระบวนการให้บริการ ($\bar{X} = 3.59$ S.D. = 0.533) ตามลำดับ

ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอ เชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุก ด้านมีระดับความ พึงพอใจอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย 1. ด้านทาน (การเอื้อเฟื้อแบ่งปันการให้บริการ) 2. ด้านปิยวาจา (การให้บริการด้วยการพูดจาไพเราะ) 3. ด้านอตัลจริยา (การให้บริการที่เป็นประโยชน์) และ 4. ด้านสมานัตตตา (การให้บริการที่ดีอย่างสม่ำเสมอ) สะท้อนให้เห็นว่า เทศบาลตำบลเชียงยืน มีความพร้อมใน การให้บริการสาธารณะของเทศบาล เจ้าหน้าที่ของเทศบาลคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำประชาชน ผู้รับบริการ มีการประชาสัมพันธ์การให้บริการต่างๆ เอาใจใส่ให้บริการด้วยความถูกต้องรวดเร็วทันใจต่อเวลา มี ความตั้งใจในการให้บริการประชาชน และให้บริการด้วยความเสมอภาค เจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยการมีมนุษย สัมพันธ์ที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความรู้สึกที่เต็มใจ และกระตือรือร้นในการให้บริการ สร้างความพึงพอใจ ด้วยการ สร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้รับบริการ โดยใช้หลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ให้คือ การให้ความรักและ ช่วยเหลือให้ผู้อื่นเป็นสุข การเจรจาด้วยวาจาอ่อนหวาน การประพฤติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่ถือตัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระประพนธ์ จันทสาโร (ศรีโยธี) (2558) พบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อ การให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากสามด้าน ระดับปานกลางหนึ่งด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านสมานัตตตา รองลงมาคือ ด้านทาน และด้านอตัลจริยา ส่วนด้านที่มี ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านปิยวาจา ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ มีการ ปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการประชาชนโดยการพัฒนาปรับเปลี่ยนทัศนคติของพนักงานเจ้าหน้าที่ให้มอง ประชาชนคือลูกค้าที่จะต้องให้บริการอย่างรวดเร็ว สะดวก และการให้บริการที่สุภาพอ่อนน้อม เพื่อให้ ประชาชนพึงพอใจและให้ความร่วมมือ

การเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบล เชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ประชาชนที่มี เพศ อายุ และอาชีพที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจ ของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดย ภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่มี ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือนที่

ต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม ไม่แตกต่างกัน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เหตุผลอาจเป็นเพราะอายุที่แตกต่างกันย่อมทำให้มีประสบการณ์และภูมิหลังทางสังคมต่างกันด้วย เช่น คนที่มีประสบการณ์จากการได้รับการบริการมามากทำให้มีตัวเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการสูงกว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสาน เจริญศรี (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุธรรมของสำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของประชาชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เหตุผลอาจเป็นเพราะอายุที่แตกต่างกันย่อมทำให้มีประสบการณ์และภูมิหลังทางสังคมต่างกันด้วย เช่น คนที่มีอายุมากย่อมมีประสบการณ์จากการได้รับการบริการมามากทำให้มีตัวเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการมากและคาดหวังการได้รับการบริการที่ดีกว่ามากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ วัฒนา ภัทสังข์ (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสถานีตำรวจภูธรหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม ไม่แตกต่างกัน เหตุผลอาจเป็นเพราะระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ประชาชนมีการพัฒนาตัวเองรวมถึงการเปิดโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้มากขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากการเปิดรับข่าวสารที่เพียงพอ เช่น การอ่านออกเขียนได้ หรือสามารถมีความมั่นใจในการเข้าไปถามถึงกระบวนการให้บริการได้มากขึ้น จึงอาจทำให้เห็นว่าคุณภาพการให้บริการดีขึ้นได้หากได้รับการตอบสนองดังกล่าว จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ สังขพงศ์ ชมพู (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกไผ่ อำเภอนาหว้า จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุธรรมในการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกไผ่ อำเภอนาหว้า จังหวัดกาฬสินธุ์ ไม่แตกต่างกัน

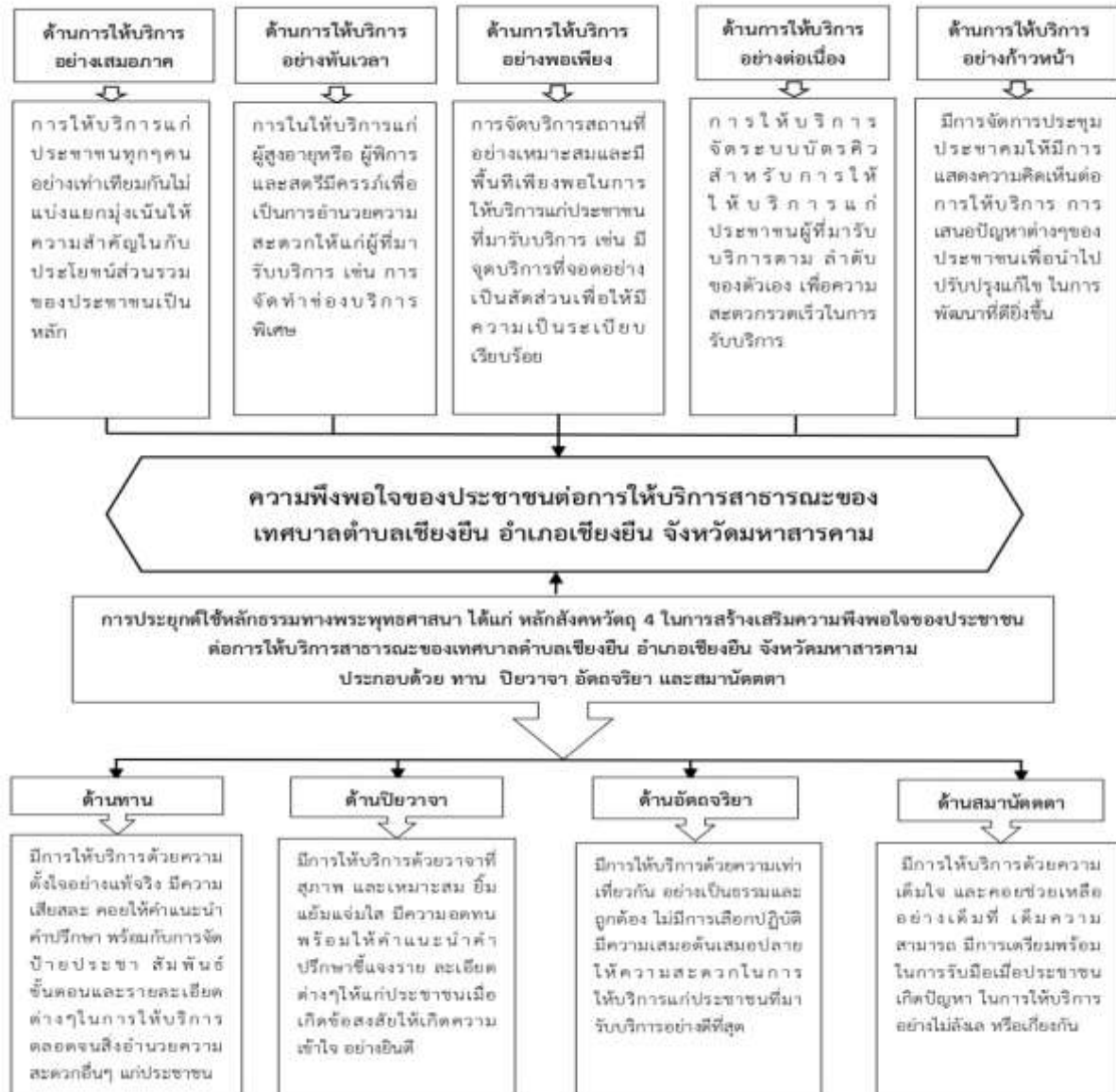
ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดมหาสารคาม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากอาชีพต่างกัน เหตุผลอาจเป็นเพราะคุณภาพการให้บริการนั้นเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนและหลากหลายในแง่มุมมองของการพิจารณาผู้ที่มารับบริการเทศบาลตำบลเชียงยุ้นนั้นมีความหลากหลายอาชีพ ประสบการณ์จากการได้รับการบริการสาธารณะที่แตกต่าง จึงส่งผลให้ความรู้สึกในความพึงพอใจนั้นแตกต่างกัน จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาภรณ์รัตน์ เลิศไพบรุษ (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะตามหลักสาราณธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์”

ผลวิจัย พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพที่ต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ไม่แตกต่างกัน เนื่องจากรายได้ต่อเดือนต่างกันไม่มีผลต่อประชาชนที่มีต่อความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะ ไม่ว่าจะมียาได้มากหรือน้อยก็ได้รับการบริการสาธารณะที่ไม่ต่างกัน ได้รับการบริการที่เท่าเทียมกัน ในมาตรฐานการบริการเดียวกัน ทำให้มีผลต่อความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน จึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภานรินทร์ ไชยเอิก (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลจ่อหอ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีรายได้ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการให้บริการไม่แตกต่างกัน

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัย “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืนอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม” สามารถอธิบายเป็นองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืนอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมพบว่า ประชาชนในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบลเชียงยืนยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบล เนื่องมาจากบริการสาธารณะของเทศบาลตำบล ยังมีการจัดการในเรื่องของการให้บริการสาธารณะที่ไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนหรือกล่าวได้ว่าการบริหารด้านการบริการสาธารณะยังขาดทักษะในการปฏิบัติตามหน้าที่บริหารงานไม่เป็นไปตามแผนพัฒนา ยังมีการบริการที่ตามใจตัวเองและพวกพ้อง ส่งผลให้การบริการของเทศบาลตำบลยังประสบปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลในด้านการบริการ ไม่ว่าจะเป็น

ด้านการให้บริการอย่างเสมอภาค (Equity service) ด้านการให้บริการอย่างทันเวลา (Timely service) ด้านการให้บริการอย่างพอเพียง (Ample service) ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous service) และด้านการให้บริการอย่างก้าวหน้า (Progressive Service) และการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หลักสังคหวัตถุ 4” ได้แก่ ทาน (การเอื้อเพื่อแบ่งปันการให้บริการ) ปิยวาจา (การให้บริการด้วยการพูดจาไพเราะ) อตถจริยา (การให้บริการที่เป็นประโยชน์) และสมานัตตตา (การให้บริการที่ด้อย่างสม่ำเสมอ) เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมในเรื่องของการรัก การสามัคคี การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของคนในส่วนรวม นำมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับการการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน เพื่อหาแนวทางและวิธีการมาการพัฒนาในสิ่งที่ต้องแก้ไขและการปรับปรุง ในเรื่องของการบริการสาธารณะที่มีผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน ซึ่งเป็นไปตามแนวนโยบายของเทศบาลตำบลเชียงยืนที่เน้นการบริการให้แก่ประชาชนได้รับความพึงพอใจมากที่สุดเมื่อมาใช้บริการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางในการพัฒนาเชิงนโยบายดังนี้

1.1 จากการศึกษ พบว่า ด้านการให้บริการอย่างต่อเนื่อง ได้รับความพึงพอใจน้อยที่สุดจากทั้งหมด 5 ด้าน ดังนั้นผู้บริหารต้องมีนโยบายการให้บริการอย่างต่อเนื่องที่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์และความรวดเร็วทันใจในการให้บริการสาธารณะ

1.2 ควรมีการติดตามประเมินผลการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน ในด้านสมานัตตตา (การให้บริการที่ด้อย่างสม่ำเสมอ) ในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลเชียงยืน และนำไปพัฒนาให้สำเร็จตามจุดประสงค์และมีประสิทธิภาพของการให้บริการสาธารณะให้ดียิ่งขึ้น

1.3 ควรจัดอบรมให้ความรู้บุคลากรเกี่ยวกับการพัฒนาการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานของเทศบาลตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการนำหลักพุทธธรรมมาปรับประยุกต์ใช้จริงในการปฏิบัติงาน หรือการบริหารงานเพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงประสิทธิภาพของการบริหารงานในแต่ละภาคส่วนต่อไป

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงาน

2.4 ควรศึกษารูปแบบการบริหารงานควบคู่ไปกับการบริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ 4

เอกสารอ้างอิง

เทศบาลตำบลเชียงยืน. (2565). ฐานข้อมูลประชากรเทศบาลตำบลเชียงยืน เขตอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม. เรียกใช้เมื่อ 10 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.chiangyuenacity.go.th/images/2022/datag-65.pdf>.

- ประธาน เจริญศรี. (2559). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังกัดวัฒนธรรมของ
สำนักงานเทศบาลเมืองชลบุรี.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระประทวน จันทสโร (ศรีโยธี). (2558). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังกัด 4
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนชาติ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด. 4(2), 143-155.
- ภานรินทร์ ไชยเอิก. (2561). ความพึงพอใจต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลจอหอ อำเภอเมือง
นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐ
ประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัฒนา ภัคสังข์. (2554). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะตามหลักสารานุกรมของ
องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐ
ประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรินทิพย์ อรุณสวัสดิ์ฤกษ์. (2564). ประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลบาง
กร่าง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา. 11(4), 732-745.
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2560). สร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืน. วารสารเศรษฐกิจและ
สังคม. 54(3), 16-22.
- สังขพงศ์ ชมพู. (2558). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักสังกัดวัฒนธรรม ในการ
ให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลไค้งไผ่ อำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2560). รัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ.
- อาภรณ์รัตน์ เลิศไผ่รอด. (2554). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการสาธารณะตามหลักสารานุกรม
ธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Millet. (1997). Management in the Public Service. The quest for effective performance. New
York: McGraw-Hill Book.
- Taro Yamane. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. (3rd Ed). New York: Harper and Row
Publications.

การศึกษาวิเคราะห์ความยุติธรรมตามหลักนิคกรรมในพระไตรปิฎก

An analytical study of Justice on Suppression (Nigahakamma) in the Tipitaka

สงวน หล้าโพนทัน

Sanguan Laphontan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

E-mail: sanguan_tammy@hotmail.co.th

Received: 14 June 2022; Revised: 22 June 2022; Accepted: 27 June 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาหลักนิคกรรมในพระไตรปิฎก 2) วิเคราะห์ความยุติธรรมตามหลักนิคกรรมในพระไตรปิฎก ขอบเขตด้านเอกสาร/คัมภีร์ คือพระวินัยปิฎก ขอบเขตด้านเนื้อหา คือคำสอนเรื่องนิคกรรมและแนวคิดเรื่องความยุติธรรม รวบรวมข้อมูลจากพระวินัยปิฎก วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีอุปนัย เรียบเรียงและนำเสนอโดยวิธีพรรณนาความ

ผลการศึกษา พบว่า นิคกรรมคือกระบวนการลงโทษทางพระวินัยแก่ภิกษุผู้ทำผิด โดยเฉพาะภิกษุที่ทำผิดบ่อยๆ ไม่สำนึกตน ตามรูปศัพท์แปลว่า “ทำการข่ม” หลักนิคกรรมเป็นเรื่องของกระบวนการยุติธรรมทางพระวินัยของสงฆ์โดยเฉพาะ นิคกรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อลงโทษภิกษุผู้ทำความผิด และรักษาชื่อเสียงเสถียรภาพของพระพุทธศาสนา อันเป็นการแสดงออกซึ่งหลักแห่งความยุติธรรมอย่างแท้จริง ลักษณะความผิดที่เป็นเหตุให้ถูกสงฆ์ลงนิคกรรม ได้แก่ การก่อความบาดหมางในหมู่พระสงฆ์ มีอาบัติมาก เป็นต้น นิคกรรมทั้ง 9 ประเภท ได้แก่ 1) ตัชชนียกรรม คือ 2) นิยสกรรม 3) ปัพพาชนียกรรม คือ 4) ปฏิสาร์ณียกรรม 5) อุกเขปนียกรรม 6) ตัสสปาปิยกรรม 7) ปากาสนียกรรม 8) ปัตตนิกุชชนกรรม 9) พรหมทัตตกรรม มีกระบวนการในการลงโทษที่เหมือนกันดังนี้ คือ 1) มีการโจทก์ในท่ามกลางสงฆ์ 2) ผู้ประพฤติดัดให้การต่อสงฆ์ 3) ปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติดัดนั้น 4) ภิกษุผู้ฉลาดสามารถสวดประกาศให้หมู่พระสงฆ์ทราบความเสียหายของภิกษุผู้ประพฤติ และขอให้หมู่พระสงฆ์พร้อมกันลงนิคกรรม หากไม่มีภิกษุใดคัดค้าน ก็เป็นอันว่าสงฆ์ได้ลงนิคกรรมแล้ว

เมื่อนำเอาวิธีการวินิจฉัยของการลงนิคกรรมแต่ละอย่างมาเทียบกับทฤษฎีความยุติธรรมในยุคปัจจุบัน พบว่า การลงนิคกรรมไม่ได้ขัดแย้งกับหลักความยุติธรรมของผู้รู้เรื่องความยุติธรรมในปัจจุบัน แต่สิ่งที่การลงนิคกรรมแตกต่างจากความยุติธรรมในปัจจุบันคือการดำเนินการต่อกันเป็นแบบที่ให้ความเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการลงโทษทางด้านกายภาพ

คำสำคัญ: ความยุติธรรม, นิคกรรม, พระไตรปิฎก

Abstract

This research article has the following objectives: 1) to study the Nigahakamma in the Tipitaka; and 2) to analyze justice according to the Nigahakamma in the Tripitaka. The Vinaya Pitaka contains a wide range of documents and scripts. The doctrine of the Nigahakamma and the concept of justice are referred to as Content Scope. Gather information from the Vinaya Pitaka The data was analyzed by the inductive method. Compiled and presented by descriptive methods.

The study found that The settlement is the process of disciplinary punishment for the monks who have done wrong. Especially the monks who do wrong often, not being aware of themselves. the Nigahakamma is about the judicial process of the monks in particular. The Nigahakamma aims to punish the monks who have done wrong. and maintain the reputation and stability of Buddhism, which is the expression of the true principle of justice. Characteristics of offences that cause the monks to enter the Nigahakamma are causing discord among the monks, which is a high offense, etc. All 9 types are 1) Tajjaneyakamma, 2) Nisayakamma, 3) Bapphajaneyakamma, 4) 5) Ukkhepaneyakamma 6) Tassappiyakamma, 7) Pakasaniyakamma 8) Pattanikujjanakamma 9) Brahmatankamma They have the same punishment process, as follows: 1) There is an offence among the monks. 2) The performer 3) Fines for misbehaving monks; 4) A wise monk can chant and announce to the monks the damage done by misbehaving monks and invite the monks to join the estate. If no monks object, it means that the monks have entered the estate.

When comparing the diagnostic methods of each Nigahakamma with modern theories of justice, it was found that the Nigahakamma does not contradict the current literary justice doctrine. But what distinguishes the estate from justice today is that it proceeds in a way that respects each other's rights without physical punishment.

Keyword: Justice, Nigahakamma, Tipitaka

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งชี้แนะวิธีการที่สามารถนับได้ว่าเป็นกฎเกณฑ์แห่งการปฏิบัติ แต่เป้าหมายของการปฏิบัตินั้นจะช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นทุกข์ และประสบความสำเร็จที่เน้นไปทางธรรมหรือมิติด้านจิตใจของมนุษย์โดยเนื้อหา แต่หากพิจารณาดูบริบทของคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งมีคำแนะนำในรูปแบบของกฎเกณฑ์ของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่เป็นเนื้อหาพร้อมคำอธิบายด้วยเหตุผล โดยมีองค์ประกอบที่เป็นความเป็นจริงทั้งในสภาพปรมาตมและสมมติสัจทั้งในระดับมหัพภาคและจุลภาค ซึ่งตามหลักฐานทางข้อมูลในพระไตรปิฎกแล้ว แก่นคำสอนของพระพุทธองค์ถือว่าเป็นพุทธธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542) ที่ความหมายของชื่อนี้ก็บ่งบอกเป็นนัยถึงการรู้จริงแห่งธรรมชาติของทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นมรรคธรรมที่ประกอบไปด้วยเนื้อหาที่แสดงหลักความจริงสายกลางและแสดงข้อปฏิบัติสายกลางที่มุ่งเพื่อประโยชน์และความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวย

เทพและมนุษย์ทั้งหลาย ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ จงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย อย่าไปทางเดียวกันสองรูป...สัตว์ทั้งหลายที่มีธูลีในดวงตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะ ไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากพุทธพจน์ที่นำเสนอโน้นย่อมแสดงให้เห็นว่า ในสถานที่ที่ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบของสมาชิกแห่งสังคมพรหมจรรย์ (คือพระศาสนา) ซึ่งได้แก่ องค์พระศาสดา ภิกษุ ภิกษุณีสาวกที่เป็นเถระ-พระเถรีที่มีความเชี่ยวชาญ มีอุบาสกอุบาสิกาทั้งพรหมจารี พรหมจารีณีและฆราวาสผู้ครองเรือนที่มีความเชี่ยวชาญ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นั่นก็ย่อมหมายถึงเป้าหมายของเนื้อหาคำสอนมุ่งที่บรรดามวลมนุษย์ โดยมีการประมวลเนื้อหาทั้งหมดอยู่ใน “อัมมจักกัปปวัตตนสูตร” ที่แสดงออกให้เข้าใจทั้งในรูปแบบปฏิฐานและนิเสธ อันเป็นการนำความเข้าใจให้ไปถึงสภาวะธรรมชาติของสิ่งต่างๆ รวมทั้งมนุษย์ได้อย่างปราศจากอุปสรรคใดที่จะขวางกั้นได้ ก็ย่อมมีคุณสมบัติเดียวกันกับเนื้อหาของนิติศาสตร์หรือหลักการทางโลก ที่มีกฎหมายซึ่งบัญญัติเชิงบังคับเป็นองค์ประกอบหลัก เพียงแต่ไม่ได้มีการกำหนดบทลงโทษเป็นการปรับโทษทางทรัพย์สินตามอย่างของนิติศาสตร์ทางโลก แต่ใช้หลักการแห่งการเชื่อมโยงกันและกันระหว่างเหตุกับผลโดยตัดขาดกันไม่ได้มาเป็นข้อพิจารณา เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้เลือกตัดสินใจที่จะกระทำหรือละเว้นในอันที่จะเข้าถึงความยุติธรรมตามธรรมชาติในการปฏิบัติของผู้คนเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์และประสบความสุขตามที่ต้องการ

จากเหตุผลที่กล่าวมาต้องการที่จะชี้ให้เห็นเรื่องความยุติธรรมตามธรรมชาติที่แฝงอยู่ในหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจมิได้กล่าวถึงความยุติธรรมโดยตรงเหมือนกับหลักการทางโลกที่มุ่งเน้นในเรื่องของนิติศาสตร์หรือหลักกฎหมาย เพียงแต่เชิงโครงสร้างของหลักคำสอนได้วางเรื่องศีลเพื่อเป็นกฎเกณฑ์ในการควบคุมสังคมทั้งในส่วนของการบริพจิตและคฤหัสถ์ และวางเรื่องวินัยไว้เพื่อเป็นกฎเกณฑ์ในการควบคุมในส่วนของการบริพจิตเท่านั้น ซึ่งโครงสร้างทั้งสองดังกล่าวมา ก็คือหลักความยุติธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเอง แต่ในพระสูตรบางตอนก็ได้กล่าวถึงลักษณะแห่งนิติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์แห่งข้อกำหนดในการปฏิบัติในสังคม อย่างเช่นที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงในการอธิบายเกี่ยวกับความหมายของนิติศาสตร์เชิงพุทธว่า “ในทางพุทธศาสนา “นิติ” อาจใช้ในความหมายกว้างๆ หมายถึงแนวทางหรือแบบแผนความประพฤติทั่วไป หรือระบอบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการปกครองบ้านเมือง ยกตัวอย่างเช่น คติที่ถือกันตั้งแต่พุทธกาลว่า “บุคคลนั้นนอนได้ร่มไม่ไธ ไม่พึงหัตถ์รังก้านของตนไม้นั้น ผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2553)

ตามที่กล่าวมานี้เป็นเพียงหลักฐานแสดงให้เห็นถึงว่า พระไตรปิฎกซึ่งเป็นเอกสารที่บันทึกคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ยังมีการกล่าวถึงกฎเกณฑ์ทางสังคมอยู่ อันเป็นเรื่องปกติ เพราะเนื้อหาคำสอนของศาสนาย่อมมุ่งที่จะสอนคนให้ปรับปรุงตนเองเพื่อประสพกับความสุขดังที่องค์พระศาสดาได้ประสพมาแล้ว ยิ่งกว่านั้นในพระสูตรอัครคัมภีร์ยังได้กล่าวอย่างชัดเจนถึงบ่อเกิดแห่งกฎหมายทางสังคม เมื่อเนื้อหาในพระสูตรได้กล่าวถึงการกำเนิดของมนุษย์และการบัญญัติกฎหมาย เพื่อปกป้องทรัพย์สินสมบัติของตนโดยที่เริ่มจากการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของสัตว์โลกแล้วกินอาหารจากชนิดเดียวกัน แต่เกิดผลต่างกันทำให้มีความแตกต่างเกิดขึ้น จึงมีการแก่งแย่งกัน จนสุดท้ายต้องไปหาผู้นำซึ่งมีลักษณะภูมิฐานเพื่อทำการกำหนดหลักเกณฑ์ในการแบ่งปันผลประโยชน์

จากเนื้อหาของพระสูตรตอนนี้ทำให้เข้าใจถึงทัศนะของพระพุทธเจ้าที่มองเห็นธรรมชาติของมนุษย์ที่บิดเบือนสภาวะของตัวเองออกไปจากความเป็นจริงของตนเองจึงก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมา แล้วแสวงหาวิธีแก้ปัญหา โดยอาศัยเพียงเครื่องมือภายนอก ไม่รู้จักการแก้ปัญหาที่แท้จริง อันบ่งบอกว่าหลักนิติศาสตร์ในระดับโลกียะหากไม่ปรับปรุงหลักการและเนื้อหาให้สอดคล้องกับแนวทางการแก้ปัญหาเรื่องทุกขที่พระองค์ได้นำเสนอ ซึ่งจะต้องแก้ปัญหาให้ตรงจุดหรือธรรมชาติของปัญหาที่จะยังคงดำเนินไปสู่วงแห่งวิภวสงสารหรือวงแห่งปฏิจจสมุปบาท ประสบความทุกข์ไม่รู้จักจบสิ้น

ในกรณีของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ประกาศคำสอนอันเป็นแนวทางในการเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตคือการบรรลุนิพพาน ซึ่งได้มีการบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ต่างก็ชี้ชัดไปถึงแนวทางการเข้าถึงเป้าหมายโดยการใช้ข้อความอันหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาที่บรรยายถึงการตรัสรู้ อริยสัจสี่ มรรคแปด การไม่ยึดติด การหลุดพ้น อนิจจตา อนัตตตา อิทัปปัจจยตา ฯลฯ ซึ่งต่างก็มีความหลากหลายในการทำความเข้าใจหลักคำสอนเหล่านั้นจนบางครั้งก็เกิดมีลัทธิต่างๆ หรือผู้เข้าใจในหลักคำสอนที่แตกต่างกันเกิดขึ้นมากมาย

สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งของความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธเจ้าแตกต่างกัน เพราะขาดการทำความเข้าใจในเนื้อหาของพระไตรปิฎกตามบริบทของการสอนเพื่อนำไปปฏิบัติตามสภาพการณ์ของแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์ แต่เป็นการพยายามที่จะทำให้เป็นเหมือนอย่างพระพุทธเจ้าได้ทรงกระทำ ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ดังนั้น การทำความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธเจ้าควรเป็นการทำความเข้าใจในลักษณะแบบรวมๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในแต่ละสถานการณ์และสภาวะแวดล้อมของแต่ละบุคคลให้สามารถบรรลุถึงเป้าหมายสุดท้ายของการดำเนินชีวิตตามคำสอนของพระพุทธองค์ให้ได้คือการบรรลุพระนิพพานอันเป็นความสุขขั้นสูงสุด ซึ่งผู้วิจัยต้องการที่จะทำความเข้าใจและข้อขัดเพื่อสร้างความเข้าใจในคำสอนของพระพุทธองค์ให้ได้อย่างชัดเจนและพร้อมสำหรับการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายของการปฏิบัติธรรมคือ การสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในแต่ละทุกขณะจิตของการดำเนินชีวิตของแต่ละคน

ความยุติธรรมในทัศนะของผู้วิจัย จะไม่ใช่ความยุติธรรมที่มีการบัญญัติไว้ในหลักวิชาการทางกฎหมายหรือรัฐศาสตร์เท่านั้น แต่เป็นความยุติธรรมที่ต้องเข้าใจถึงและปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติของแต่ละสิ่ง อันเป็นการทำให้ความหมายของคำนี้มีความหมายตามบริบทของมัน ซึ่งความจริงแล้วในพระสูตรต่างๆ ที่เป็นส่วนของหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักบุญ-บาป สวรรค์-นรก หลักกรรม เป็นต้นหรือในพระวินัยปิฎกที่เป็นส่วนของกฎเกณฑ์ที่มีในพระไตรปิฎกอันหมายถึงหลักนิคกรรมที่ช้างโคหิขุหรือภิกษุณีผู้ประพฤติผิด ท้ายที่สุดแล้วต่างก็ไปสิ้นสุดที่ความยุติธรรม นั่นคือกระบวนการในการเข้าถึงธรรมชาติของแต่ละสิ่งแต่ละอย่างนั่นเอง

การลงโทษผู้ทำความผิดทางพระวินัยปรากฏในคัมภีร์พระวินัยปิฎก ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาหลักนิคกรรม เพราะมีลักษณะเป็นกระบวนการยุติธรรมทางพระพุทธศาสนา มีรูปแบบกระบวนการตัดสินความยุติธรรมที่มีส่วนคล้ายกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เริ่มต้นแต่มีการร้องเรียนความผิดไปจนถึงตัดสินความผิด เพียงแต่มีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันในประเด็นสำคัญเท่านั้นเอง ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นอุดมการณ์ที่สำคัญเป็นรูปแบบผดุงความยุติธรรมที่หาได้ยากในปัจจุบัน ดังนั้นจึงสนใจที่จะค้นหาความหมายของความยุติธรรมที่เป็นกฎเกณฑ์ในการใช้พิจารณา ตัดสินหรือลงโทษคือนิคกรรมอันเป็นข้อกำหนดที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคมสงฆ์ เสมือนกับหลักวิชาการทางโลกที่ให้มีความสำคัญกับหลักนิติศาสตร์ที่ใช้ควบคุมสังคมชาวโลกและผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมตามแนวคิดแบบสมัยใหม่ เพื่อเป้าหมายแห่งความสงบสุขของสังคมนั้นๆ อย่างชัดเจน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องค้นหาความหมายของความยุติธรรมตามหลักนิคกรรมในพระพุทธศาสนาแล้วทำการวิเคราะห์ให้เห็นถึงหลักความยุติธรรมอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาหลักนิคหกรรมในพระไตรปิฎก
- 2) เพื่อวิเคราะห์ความยุติธรรมตามหลักนิคหกรรมในพระไตรปิฎก

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยยึดแนวทางการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่ว่าด้วยแนวคิดความยุติธรรมตามหลักนิคหกรรมในพระไตรปิฎก และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีลำดับขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

- รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

- รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์จากข้อมูลชั้นปฐมภูมิเพื่อหาประเด็นความยุติธรรม
- วิเคราะห์จากข้อมูลชั้นทุติยภูมิเพื่อหาประเด็นความยุติธรรม
- นำข้อมูลชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิมาเปรียบเทียบ เพื่อใช้ในการนำเสนอข้อมูล

3. ขั้นนำเสนอข้อมูล

- เรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดตามลำดับความสำคัญ
- จัดระเบียบข้อมูลตามสารบัญชั้วคร่าว
- เขียนสารนิพนธ์เชิงพรรณนาสังเคราะห์
- สรุปและนำเสนอ

ผลการวิจัย

1. หลักนิคหกรรมในพระไตรปิฎก

นิคหกรรม คือการชั่ง การลงโทษ เป็นมาตรการทางพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องชั่ง การลงโทษแก่ภิกษุที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัยแล้วไม่สำนึกตนและกลับความประพฤติใหม่ ตามที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก มี 9 อย่าง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่ 1) ตัซชนียกรรม คือกรรมที่สงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรชั่ง ลักษณะของผู้จะถูกสงฆ์ลงตัซชนียกรรมคือ มักก่อความบาดหมาง ความทะเลาะวิวาท ก่อเรื่องอื้อฉาว และก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ 2) นิสกรรม คือการถอดยศ ลักษณะของผู้จะถูกสงฆ์ลงนิสกรรมคือ โง่เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก ไม่มีมารยาท 3) ปัพพาชนียกรรม คือกรรมที่สงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรขับไล่ ลักษณะของผู้จะถูกสงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมคือ ผู้ประทุษร้ายตระกูล มีมารยาทเลวทราม 4) ปฏิสารณียกรรม คือการให้ภิกษุผู้ประพฤติผิดต่อคฤหัสถ์ขอโทษคฤหัสถ์ที่ตนดำนั้น 5) อุกเขปนียกรรม คือกรรมที่สงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรยกเสียจากหมู่ ลักษณะของผู้จะถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมคือ ผู้ต้องอาบัติแล้วไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ไม่ปรารถนาจะทำคืน และไม่ละความเห็นผิด 6) ตัสสปายิกกรรม คือการลงโทษแก่ผู้ทำความผิด พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ลงนิคหกรรมประเภทนี้แก่พระภิกษุที่กระทำความผิดแล้วพูดกลบเกลื่อน เมื่อสงฆ์พิจารณาตามหลักฐานพยานแล้วเห็นว่ามีผิดจริง แม้เธอจะไม่รับสารภาพก็ตาม 7) ปากสนียกรรม คือการประกาศข้อเท็จจริงให้พุทธบริษัทได้ทราบความประพฤติเสียหายของภิกษุนั้นๆ โดยทั่วกัน 8) ปัตตนิกุชชนกรรม คือการคว่ำบาตร เป็นวิธีการลงโทษที่อนุญาตให้สงฆ์ทำแก่คฤหัสถ์

ผู้ปรารถนาร้ายต่อพระรัตนตรัย โดยสงฆ์ประกาศให้พระภิกษุทั้งหลายไม่ให้คบหา ไม่รับบิณฑบาต ไม่รับนิมนต์ และไม่รับไทยธรรมของคฤหัสถ์นั้น จนกว่าเขาจะรู้สึกถึงโทษตนแล้วกลับตัวประพฤติดี สงฆ์จึงประกาศระงับโทษให้พระภิกษุทั้งหลายคบหาได้อีก เรียกว่า การหยายบาตร และ 9) พรหมทัณฑ์กรรม คือการลงพรหมทัณฑ์ เป็นมาตรการลงโทษที่พระพุทธเจ้าอนุญาตไว้ลงโทษแก่ภิกษุผู้เป็นคนว่ายากสอนยาก

ต้นเหตุของตัชฌนียกรรมคือเหล่าภิกษุที่เป็นนิสิตของพระปณฺฑิตและพระโลหิตกะ ซึ่งภิกษุในกลุ่มพระฉัพพัคคีย์ ต้นเหตุของนิสยกรรมคือพระเสยยะ ต้นเหตุของปัพพาทนียกรรมคือพระอัสสชิและพระบุณฺโฬ พสุกะ (ภิกษุในกลุ่มพระฉัพพัคคีย์) ต้นเหตุของปฏิสารณียกรรมคือพระสุธรรม ต้นเหตุของอุกเขปนียกรรมคือพระฉนฺนและพระอริฏฐะ ต้นเหตุของตัสสาปิยกรรมคือพระอุปาละ ต้นเหตุของปกาสนียกรรมคือพระเทวทัต ต้นเหตุของปัตตนิคุชฌนกรรมคือพระเมตติยะและพระกุมภชะกะ (ภิกษุในกลุ่มพระฉัพพัคคีย์) และต้นเหตุของพรหมทัณฑ์กรรมคือพระฉนฺน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ลักษณะของภิกษุผู้ควรถูกสงฆ์ลงตัชฌนียกรรม ท่านแสดงไว้เป็น 6 หมวดๆ ละ 3 ลักษณะความผิดที่เป็นเหตุให้ถูกสงฆ์ลงปัพพาทนียกรรม ท่านจัดไว้เป็น 14 หมวดๆ ละ 3 ลักษณะความผิดที่เป็นเหตุให้ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรม ท่านจัดไว้เป็น 4 หมวดๆ ละ 5 ลักษณะความผิดที่ภิกษุจะถูกสงฆ์ลงปัตตนิคุชฌนกรรม ท่านจำแนกไว้ 8 อย่าง เช่น ขวนขวายภิกษุทั้งหลายไม่ให้ได้ลาภ เป็นต้น ลักษณะความผิดที่เป็นเหตุให้สงฆ์ลงปกาสนียกรรมโดยภาพรวมคือการทำ ความเสื่อมเสียแก่สงฆ์ เช่น การทำร้ายตระกูลหรือประจบประแจงคฤหัสถ์ของพระเทวทัต เป็นต้น ส่วนลักษณะความผิดที่เป็นเหตุให้สงฆ์ลงพรหมทัณฑ์กรรมคือการทำเป็นคนว่ายากสอนยาก

นิกกรรมทั้ง 9 ประเภท มีกระบวนการในการลงโทษที่เหมือนกันดังนี้คือ

- 1) มีการทำผิดพระวินัย
- 2) มีการโจทภิกษุผู้ประพฤติผิดในท่ามกลางสงฆ์
- 3) ภิกษุผู้ประพฤติผิดนั้นให้การต่อสงฆ์
- 4) ปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติผิดนั้น

5) ภิกษุผู้ฉลาดที่ได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์สวดประกาศให้สงฆ์ทราบความเสียหายของภิกษุผู้ประพฤติผิด (จำเลย) ตามลักษณะที่กำหนดไว้สำหรับการลงนิกกรรมนั้นๆ และขอให้สงฆ์พร้อมกันลงนิกกรรม แก่ภิกษุนั้น ต่อจากนั้นก็ประกาศว่า สงฆ์ได้พร้อมกันลงนิกกรรมแก่ภิกษุนั้น ประกาศอย่างนี้ 3 ครั้ง (ญัตติหุติกรรมวาจาประกาศหนเดียว) โดยขอมติทุกครั้ง หากไม่มีภิกษุใดคัดค้าน ก็เป็นอันว่าสงฆ์ได้ลงนิกกรรมแล้ว เฉพาะอุกเขปนียกรรมมีลำดับขั้นตอนและวิธีการมากกว่าตัชฌนียกรรมและนิกกรรมที่เหลือ คือขั้นตอนที่ 3 ให้ประกาศบอกภิกษุทั้งหลายในอารามต่างๆ ว่า ภิกษุนั้นถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นว่าเป็นอาบัติ ไม่ทำคินอาบัติ และไม่สละความเห็นผิด เธอถูกห้ามคบหากับสงฆ์แล้ว ที่ต้องบอกแก่สงฆ์ในอารามต่างๆ ก็เพื่อให้สงฆ์คบหากับภิกษุนั้น ห้ามทำสังฆกรรมตลอดจนทำกิจต่างๆ กับเธอ จนกว่าเธอจะยอมรับความผิดและสงฆ์ระงับนิกกรรมให้ ข้อสังเกตของกระบวนการลงนิกกรรมคือมีการปรับอาบัติแก่ผู้ทำผิดด้วย ทั้งนี้เพราะนิกกรรมเป็นมาตรการในการลงโทษผู้ทำผิดระดับที่ 2 คือหากภิกษุนั้นทำผิดพระวินัยแล้วไม่ยอมปลงอาบัติ สงฆ์ก็จะสั่งให้เธอปลงอาบัติก่อนลงนิกกรรม

บรรดานิกกรรมทั้ง 9 ประเภท ตัชฌนียกรรม นิสยกรรม ปัพพาทนียกรรม ปฏิสารณียกรรม อุกเขปนียกรรม และตัสสาปิยกรรม พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สวดด้วยญัตติจตุตถกรรม คือตั้งญัตติ 1 ครั้ง และสวดกรรมวาจา 3 ครั้ง ปกาสนียกรรม และปัตตนิคุชฌนกรรม ทรงอนุญาตให้สวดด้วยญัตติหุติกรรม คือตั้งญัตติ 1 ครั้ง และสวดกรรมวาจา 1 ครั้ง กรรมทั้ง 8 ประเภทนี้สงฆ์เท่านั้นเป็นผู้ดำเนินการเอง (สังฆกรรม)

และทำภายในเขตสีมา ส่วนพรหมทัตตกรรมจะจับด้วยอุปโลกนกรรม หลักฐานการระงับพรหมทัตตกรรมในพระวินัยปิฎกกล่าวแต่เพียงว่า พระฉนณะขอให้พระอานนทเถระระงับกรรมให้ แต่ท่านพระอานนทเถระกล่าวว่า “ท่านฉนณะ เมื่อท่านบรรลุลหิตผลแล้ว พรหมทัตตของท่านก็เป็นอันระงับไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงนินยกรรมจะทำให้เสียศหรือตำแหน่งที่มีอยู่ เมื่อกลับความประพฤติดีจึงจะได้ยศคืน ผู้ถูกสงฆ์ลงปัพพชาชนียกรรมจะไม่สามารถคบหากับสงฆ์ได้จนกว่าจะกลับความประพฤติได้ ผู้ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมจะต้องยอมลดเกียรติหรือศักดิ์ศรีความเป็นภิกษุโดยการขอโทษคฤหัสถ์ที่ตนทำให้ได้รับความเสียหายนั้น ผู้ถูกสงฆ์ลงปกาสนียกรรมจะทำให้ได้รับความเสียชื่อเสียง คนอื่นไม่ปรารถนาที่จะคบหาด้วย คฤหัสถ์ที่ถูกสงฆ์คว่ำบาตรจะทำให้สูญเสียความเป็นพุทธศาสนิกชนจนกว่าจะได้รับการหยายบาตรจากสงฆ์ ส่วนผู้ที่ถูกสงฆ์ลงพรหมทัตตกรรมจะทำให้ไม่อาจสมาคมกับคนอื่นได้ ต้องเป็นอยู่ด้วยอดัดใจ

ระเบียบปฏิบัติทั้งหลายของภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงนินยกรรม จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) การตัดสิทธิ์ทางพระวินัยบางประการ 2) ห้ามต้องอาบัติที่เกี่ยวข้องกับการถูกลงนินยกรรมอีก เฉพาะการตัดสิทธิ์ทางพระวินัย เช่น ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงใช้สามเณรอุปฐาก ไม่พึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางคณะสงฆ์ เป็นต้น ระเบียบปฏิบัติเหล่านี้เป็นมาตรการที่เข้มข้นขึ้นจากการปรับอาบัติ สามารถที่จะทำให้ผู้ทำผิดสำนึกตนและกลับความประพฤติได้ เพื่อรักษาสิทธิ์ทางพระวินัยที่จะพึงได้ และยังสามารถป้องกันไม่ให้มีการทำผิดอันจะเป็นเหตุให้ถูกสงฆ์ลงนินยกรรมอีกด้วย

เมื่อผู้สงฆ์ถูกสงฆ์ลงนินยกรรมกลับความประพฤติได้ และหายเย่อหยิ่งแล้ว เธอขอให้สงฆ์ระงับนินยกรรมให้ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ระงับนินยกรรมให้เธอ เพราะถือว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติที่จะพ้นจากการลงโทษแล้ว ขั้นตอนการระงับนินยกรรมคือ พระวินัยธรที่ได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์จะสวดกรรมวาจา ระงับนินยกรรม โดยขั้นตอนแรกเป็นการตั้งญัตติ ต่อจากนั้นจึงสวดกรรมวาจา 3 หน (หากเป็นญัตติทุติยกรรมสวดหนึ่งเดียว) เมื่อไม่มีภิกษุใดคัดค้านก็เป็นเสร็จสิ้นการลงนินยกรรมนั้นๆ เฉพาะอุกเขปนียกรรมให้สงฆ์ประกาศแก่ภิกษุในอารามทั้งหลายได้ทราบการระงับนินยกรรมแก่ภิกษุนั้นๆ ด้วย นอกจากนี้ภิกษุผู้ได้รับการระงับนินยกรรมยังได้สิทธิ์บางประการที่สูญเสียขณะถือวัตรคืนอีกด้วย เช่น มีสามเณรอุปฐากได้ เป็นต้น

ภิกษุผู้ได้รับการระงับนินยกรรมแล้วจะได้ยศหรือตำแหน่งที่สูญเสียไปคืนมา ผู้ได้ระงับปัพพชาชนียกรรมแล้วจะมีฐานะเป็นปกติตตภิกษุ สามารถคบหากับสงฆ์ได้ดังเดิม ผู้ได้ระงับปฏิสารณียกรรมแล้วจะได้เกียรติหรือศักดิ์ศรีความเป็นภิกษุคืนมา ผู้ได้ระงับปกาสนียกรรมแล้วจะได้รับชื่อเสียงที่ดงามคืนมา คฤหัสถ์ที่ได้รับการหยายบาตรแล้วย่อมสามารถคบหากับสงฆ์ได้ เช่น ทำบุญตักบาตรกับพระสงฆ์ได้ เป็นต้น ส่วนผู้ได้ระงับพรหมทัตตกรรมแล้วย่อมสามารถคบหากับสงฆ์ได้

2. ความยุติธรรมตามหลักนิกกรรมในพระไตรปิฎก

ลักษณะการลงนินยกรรมที่ยุติธรรม (กรรมที่ขอบธรรม) สรุปรุทุกหมวดแล้วมีดังนี้คือ 1) ลงต่อหน้าคือลงนินยกรรมโดยที่สงฆ์อยู่ครบองค์ประชุม และบุคคลที่เกี่ยวข้องในกรณีนั้นๆ อยู่พร้อมหน้ากัน 2) สอบถามก่อนแล้วจึงลง 3) ลงตามปฏิญญา (คำสารภาพของจำเลย) 4) ลงโดยที่จำเลยต้องอาบัติ 5) ลงเกี่ยวกับอาบัติอาจพ้นได้ด้วยการแสดง (เทสนาคามินี) 6) ลงโดยที่จำเลยยังไม่ได้แสดงอาบัตินั้น (ก่อนเข้าสู่กระบวนการลงนินยกรรม) 7) โจทก์ก่อนแล้วจึงลง 8) ให้จำเลยให้การก่อนแล้วจึงลง 9) ปรับอาบัติก่อนแล้วจึงลง 10) ลงโดยขอบธรรม คือทำตามขั้นตอนและวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ คือตั้งญัตติ สวดกรรมวาจาครบ 3 ครั้ง ขอญัตติสงฆ์ และ 11) ลงด้วยความพร้อมเพรียงกัน ส่วนลักษณะกรรมที่ไม่ยุติธรรมมีนัยตรงข้ามจากนี้ ลักษณะ

กรรมที่ขอบธรรมของตัสนปาปิยกรรมเฉพาะที่แสดงไว้แตกต่างจากตัชชนิยกรรม มีดังนี้คือ 1) ภิกขุ (จำเลย) เป็นผู้ไม่สะอาด 2) เป็นอรัชชี 3) สงฆ์ลงตัสนปาปิยกรรมแก่ภิกษุนั้น ตัวอย่างการลงตัชชนิยกรรม เช่น สงฆ์ลงแก่ผู้เป็นบริวารของพระปณทุกะและพระโลหิตกะที่ก่อความบาดหมาง ทะเลาะในหมู่สงฆ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) ลักษณะกรรมที่ไม่ขอบธรรมของตัสนปาปิยกรรมมีนัยตรงข้ามจากนี้ ส่วนพรหมทัณฑ์กรรมท่านไม่ได้แสดงลักษณะกรรมที่ขอบธรรมและไม่ขอบธรรมไว้เหมือนกับตัชชนิยกรรม

การลงนิคคกรรมของสงฆ์ต่อภิกษุและคฤหัสถ์ที่ทำความผิดในนิคคกรรมทั้ง 9 ประเภะนั้น ที่ท่านแสดงไว้เป็นตัวอย่างในคัมภีร์จุลวรรคแห่งพระวินัยปิฎก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) โดยภาพรวมถือว่ามีความยุติธรรม เพราะสงฆ์ลงนิคคกรรมตามลักษณะของกรรมอันขอบธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดเกณฑ์ตัดสินไว้และสอดคล้องกับแนวคิดสมัยใหม่ที่ให้หลักการไว้เกี่ยวกับความยุติธรรมว่า นิคคกรรมแต่ละประเภทย่อมมีแก่นของความยุติธรรมตามที่นักคิดสมัยใหม่ได้ให้ไว้ และได้ผลที่สรุปได้ว่า การลงนิคคกรรมไม่ได้ขัดแย้งกับหลักความยุติธรรมในปัจจุบัน ไม่ว่าจะอาศัยหลักความยุติธรรมของ โรเบิร์ต โนซิก (Robert Nozick, 1981) ซึ่งเน้นด้านการปกป้องสิทธิของบุคคลแต่ละคนตามฐานะปัจจุบันที่แต่ละบุคคลเป็น หรือ จอห์น รอลส์ (John Rawls, 1977) ที่เน้นถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์แต่ละคนที่เกิดมามีสิทธิในการที่จะเป็นอยู่ในโลกนี้ได้เหมือนกัน หรือแม้กระทั่ง อัลสแตร์ แม็กอินไทร์ (Alasdair MacIntyre, 1988) ที่อาศัยหลักการแห่งความเหมาะสมเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินเรื่องความยุติธรรม แต่สิ่งที่การลงนิคคกรรมจะแตกต่างจากความยุติธรรมในปัจจุบันคือการดำเนินการต่อกันเป็นแบบที่ให้ความเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการลงโทษทางด้านกายภาพซึ่งบางทีแนวความคิดสมัยใหม่ยังคงมีอยู่ ส่วนที่พบว่าการลงนิคคกรรมที่ไม่มีความขอบธรรมก็คือการที่พระธรรมภิกขุและพระนิสิตของตนลงอุกเขปนียกรรมแก่พระวินัยธรและพระนิสิตของพระวินัยธรนั้น ที่ปรากฏในโกสัมพิกขันธกะ เพราะตอนแรกพระวินัยธربولกพระธรรมภิกขุว่าไม่เป็นอาบัติ หากพระธรรมภิกขุไม่รู้และไม่ได้ตั้งใจทำ แต่ตอนหลังกลับไปโทษพระวินัยธรว่าพระธรรมภิกขุต้องอาบัติแล้วยังไม่รู้ ว่าตนเองต้องอาบัติ จึงทำให้ 2 ฝ่ายทะเลาะวิวาทกันและแตกแยกกันที่สุดในที่สุด การลงนิคคกรรมที่ไม่มีความยุติธรรมสามารถศึกษาได้จากลักษณะของกรรมที่ไม่ขอบธรรม

ตารางที่ 1 แสดงประเภทของนิคคกรรม และกระบวนการลงนิคคกรรม

ประเภทของนิคคกรรม	กระบวนการลงนิคคกรรม
1) ตัชชนิยกรรม กรรมที่สงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรชูป	นิคคกรรมทั้ง 9 ประเภท มีกระบวนการในการลงโทษที่เหมือนกัน ดังนี้คือ 1) มีการทำผิดพระวินัย 2) มีการโจทภิกษุผู้ประพฤติผิดในท่ามกลางสงฆ์ 3) ภิกษุผู้ประพฤติผิดนั้นให้การต่อสงฆ์ 4) ปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติผิดนั้น 5) สงฆ์สดลงนิคคกรรม
2) นิสกรรม การถอยยศ	
3) ปัพพาชนียกรรม กรรมที่สงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรขับไล่	
4) ปฏิสารณียกรรม การให้ภิกษุผู้ประพฤติผิดต่อคฤหัสถ์ขอโทษคฤหัสถ์ที่ตนดำนัน	
5) อุกเขปนียกรรม กรรมที่สงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้ควรยกเสียจากหมู่ (ขับไล่ออกจากหมู่คณะ)	
6) ตัสนปาปิยกรรม การลงโทษแก่ภิกษุที่กระทำความผิดแล้วพูดกลบเกลื่อน เมื่อสงฆ์พิจารณาตามหลักฐานพยานแล้วเห็นว่ามีผิดจริง แม้เธอจะไม่รับสารภาพก็ตาม	
7) ปกาสนียกรรม การประกาศข้อเท็จจริงให้พุทธบริษัทได้ทราบความประพฤติเสียหายของภิกษุนั้นๆ โดยทั่วกัน	
8) ปัตตนิกุชชนกรรม การคว่ำบาตร	
9) พรหมทัณฑ์กรรม คือการลงพรหมทัณฑ์	

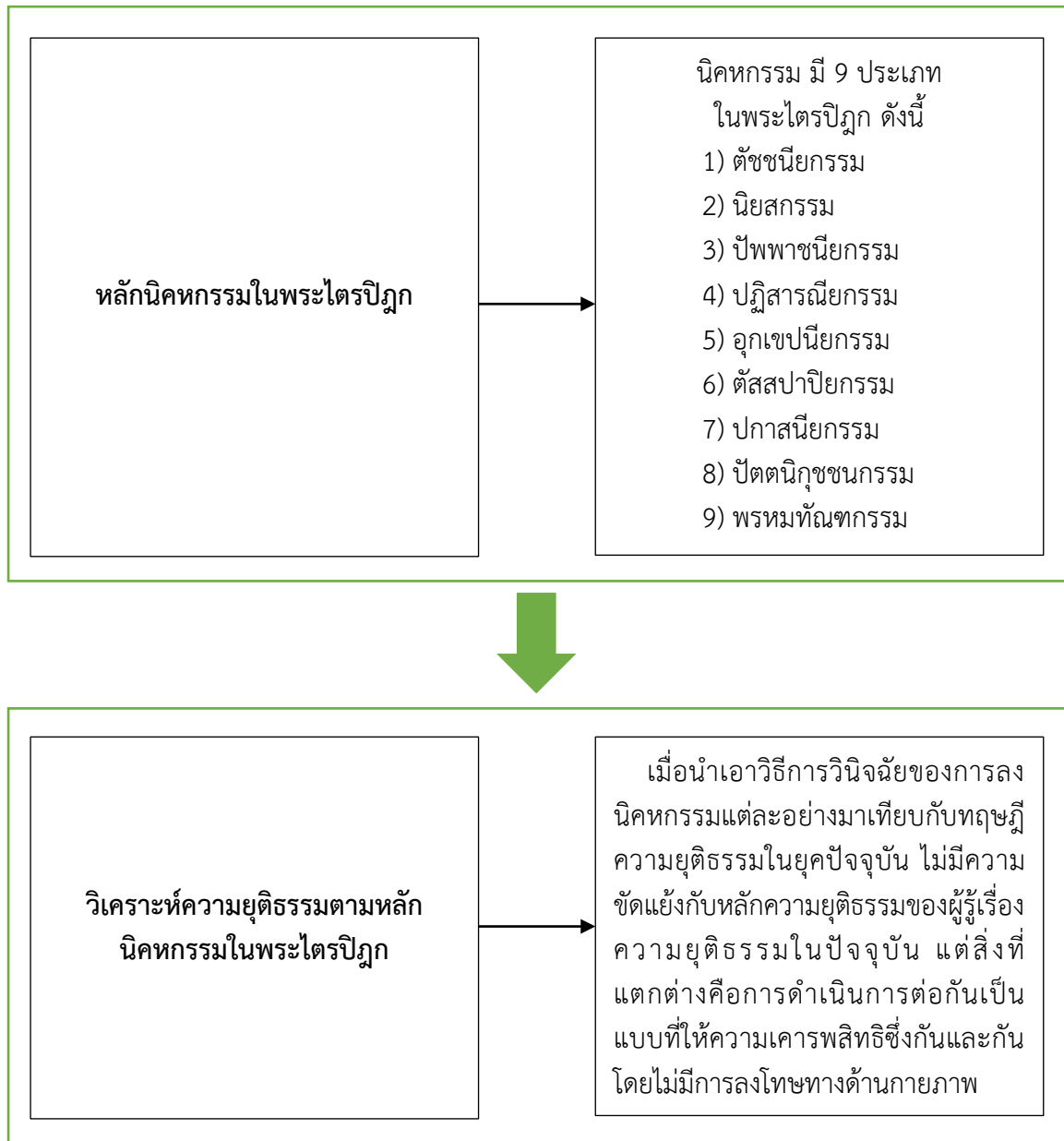
อภิปรายผล

นิคหกรรมเป็นรูปแบบการพิทักษ์ความยุติธรรมหรือความสงบเรียบร้อยแห่งสงฆ์ที่มีลักษณะเฉพาะ กำหนดสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทในการดำเนินการ ทั้งนี้เป็นไปตามกฏนิคหกรรมของคณะสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียน เรื่อง ยุติธรรม : ยุติธรรมนั้นสำคัญนัก” ของพระมหาอุตม สารเมธี ว่า “นิคหกรรมในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงกำหนดให้สงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการทุกขั้นตอนจัดเป็นสังฆกรรมที่มีความสำคัญ สงฆ์จึงต้องดำเนินการให้เป็นไปตามวิธีการตามที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้” เป็นรูปแบบที่ทำให้ความสำคัญกับการยอมรับผิดของผู้ทำผิด ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของความยั่งยืน ดังนั้นผู้ที่ถูกลงโทษจึงมักไม่สร้างปัญหาในภายหลังเหมือนกับกรณีกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มีการฟ้องกลับกันในบางกรณีเพราะไม่ยอมรับคำตัดสินหรือความผิดของตน มุ่งเพียงการชนะคดีเท่านั้น ปรัชญาความยุติธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในรูปแบบนิกหกรรมตั้งอยู่บนฐานความถูกต้อง ไม่ขัดแย้งกับกฏธรรมชาติและไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หรือความชอบใจ/ไม่ชอบใจของโจทก์และจำเลย สอดคล้องกับงานเขียนของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2553) ว่า เมื่อธรรมกับวินัยรวมกันเข้าคือตัวพระพุทธศาสนา เราจะต้องมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสองคำนี้คือ คำว่า ธรรมกับวินัยแล้วจะได้เห็นหลักการของพระพุทธศาสนาทั้งหมด เพราะฉะนั้นเรื่องของกฎหมายหรือนิติศาสตร์ในพระพุทธศาสนา ก็มาคู่ที่ความหมายของวินัยและความสำคัญของวินัย ที่อยู่ในหลักการที่เรียกว่า ธรรมวินัยนั้น ธรรม คือความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมัน เราอาจจะแปลได้หลายอย่าง เช่นแปลว่า ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ ความเป็นจริงหรือพูดง่าย ๆ ก็คือ ธรรมชาติและเรื่องธรรมดานี้เอง ธรรมาคือสิ่งต่างๆ ธรรมาคือความเป็นไปของธรรมชาติ หรือความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ตามธรรมดา พระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิด มันก็มีอยู่ของมันอย่างนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงค้นพบความจริงนี้แล้วก็ทรงนำมาเปิดเผย แสดง สั่งสอน... วินัย ก็คือการจัดโครงสร้างวางระบบแบบแผนของชุมชนหรือสังคม เพื่อให้หมู่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันโดยมีความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ที่ดีงาม ที่จะให้ได้รับประโยชน์จากธรรมนั่นเอง จุดหมายที่แท้ก็คือ ให้หมู่มนุษย์จำนวนมากได้รับประโยชน์จากธรรม

มโนทัศน์เกี่ยวกับความยุติธรรมหรือนิคหกรรมนี้สามารถอธิบายได้ในมิติของการรักษาสีทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ป้องกันการถูกละเมิด เอาไรต์เอาเปรียบ ทำให้เสียหาย กล่าวคือมโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมตั้งอยู่บนฐานการเคารพและรักษาสีทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และส่งเสริมให้ผู้อื่นได้พัฒนาดตนเอง สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง “มโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ” ของวันวร จะนู (2540) ว่า พุทธปรัชญาเถรวาทมีมโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมโดยอิงอยู่บนฐานการมีมโนทัศน์เรื่องความเปลี่ยนแปลงและการเชื่อมโยงระหว่างกันของบุคคลต่างๆ ในสังคม และทำให้มโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมมีอยู่สองหลัก นั่นคือการไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอย่างเสมอภาคกันและหลักการปฏิบัติต่อปัจเจกบุคคลในสังคมให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาตัวเอง ทั้งสองหลักดังกล่าวได้นำไปสู่เกณฑ์ในการกระจายทรัพยากรในสังคม เรื่องความเสมอภาคและความต้องการ ทำให้มโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทตั้งอยู่บนมโนทัศน์ดังกล่าว

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิเคราะห์ความยุติธรรมตามหลักนิคกรรมในพระไตรปิฎก สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

หลักนิคหกรรมนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตหรือมอบอำนาจให้หมู่พระสงฆ์จัดการเอง โดยลักษณะทั่วไปแล้วหลักนิคหกรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อลงโทษภิกษุผู้ทำความผิด และรักษาชื่อเสียง เสถียรภาพของพระพุทธศาสนา อันเป็นการแสดงออกซึ่งหลักแห่งความยุติธรรมอย่างแท้จริง ไม่ใช่เรื่องของการตัดสินเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่บุคคล 2 ฝ่ายตามหลักการของกฎหมายที่ถูกบัญญัติขึ้นเหมือนกับกระบวนการยุติธรรมทั่วไปในโลกียวิสัย ยกเว้นปฏิสารณียกรรมและปัตตนิคุชนกรรม ซึ่งเป็นเรื่องฝ่ายภิกษุกับฝ่ายคฤหัสถ์

ลักษณะความผิดที่เป็นเหตุให้ถูกสงฆ์ลงนิคหกรรม ได้แก่ การก่อความบาดหมางในหมู่พระสงฆ์ มีอาบัติมาก เป็นต้น นิคหกรรมทั้ง 9 ประเภท มีกระบวนการในการลงโทษที่เหมือนกันดังนี้คือ 1) มีการโจทก์ในท่ามกลางสงฆ์ 2) ผู้ประพจน์ผิดให้การต่อสงฆ์ 3) ปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพจน์ผิดนั้น 4) ภิกษุผู้ฉลาดสามารถสวดประกาศให้หมู่พระสงฆ์ทราบความเสียหายของภิกษุผู้ประพจน์ผิด และขอให้หมู่พระสงฆ์พร้อมกันลงนิคหกรรม หากไม่มีภิกษุใดคัดค้าน ก็เป็นอันว่าสงฆ์ได้ลงนิคหกรรมแล้ว

การลงนิคหกรรมไม่ได้ขัดแย้งกับหลักความยุติธรรมของผู้รู้เรื่องความยุติธรรมในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นอาศัยหลักความยุติธรรมของ โรเบิร์ต โนซิก ซึ่งเน้นด้านการปกป้องสิทธิของแต่ละคนตามฐานะปัจจุบัน หรือ จอห์น รอลส์ ที่เน้นถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์แต่ละคน หรือ อัลสแตร์ แม็กอินไทร์ ที่อาศัยหลักการแห่งความเหมาะสมเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินเรื่องความยุติธรรม แต่สิ่งที่การลงนิคหกรรมแตกต่างจากความยุติธรรมในปัจจุบันคือการดำเนินการต่อกันเป็นแบบที่ให้ความเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการลงโทษทางด้านกายภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 พระผู้ได้แต่งตั้งให้เป็นผู้ทำหน้าที่ลงนิคหกรรมแก่ภิกษุผู้กระทำความผิด ควรยึดพระธรรมวินัยและกฎนิคหกรรมของคณะสงฆ์อย่างเคร่งครัด

1.2 ควรส่งเสริมการเรียนรู้หลักนิคหกรรมตามหลักพระไตรปิฎก และกฎนิคหกรรมของมหาเถรวาทแก่พระสงฆ์ทุกระดับชั้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ความยุติธรรมตามหลักนิคหกรรมในพระไตรปิฎก พบว่ายังมีประเด็นที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้อีกเกี่ยวกับหลักนิคหกรรมที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรม จึงขอเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

2.1 ศึกษาวิธีการตัดสินความยุติธรรมของมโหสถบัณฑิต

2.2 ศึกษาความแตกต่างและผลกระทบของการตัดสินความยุติธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2553). นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

พระมหาอดม สารเมธี. (2553). ยุติธรรม : ยุติธรรมนั้นสำคัญนัก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาเปรียญ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
วันวร จะนุ. (2540). มโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.
ภาควิชาปรัชญา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศึกษาวิเคราะห์การสวดโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสถ
ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
An analytical study of 7 Bojjhanga prayer as a Dhamma medicine in
Theravada Buddhism

ปรเมธ ศรีภิญโญ

Porramet Sripinyo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอรัญญิก

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

E-mail: Porramet152525@gmail.com

Received: 18 July 2022; Revised: 26 August 2022; Accepted: 29 August 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาคำสอนเรื่องโพชฌงค์ 7 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อวิเคราะห์การสวดโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสถในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นวิจัยเอกสาร ขอบเขตด้านเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ โพชฌงค์สูตร รวบรวมข้อมูลจากโพชฌงค์สูตร และเอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เนื้อหาด้วยอุปนัยวิธี รายงาน/นำเสนอโดยวิธีพรรณนาความ

ผลการศึกษา พบว่า โพชฌงค์ 7 เป็นธรรมเพื่อการตรัสรู้ 7 ประการ ได้แก่ 1) สติ 2) ธัมมวิจยะ 3) วิริยะ 4) ปีติ 5) ปัสสัทธิ 6) สมาธิ 7) อุเบกขา

บทสวดโพชฌงค์ 7 พระสงฆ์นิยมสวดในงานทำบุญคล้ายวันเกิด หรือสวดเพื่อสร้างกำลังใจให้แก่ผู้ป่วย บทสวดมีอานุภาพช่วยปกป้องคุ้มครองผู้ฟังหรือผู้สวดจากความชั่วร้าย เกิดเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ในแง่ของการปฏิบัติ เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักธรรมโพชฌงค์เพียงองค์ธรรมใดองค์ธรรมหนึ่ง จะมีผลทำให้จิตใจเบิกบาน และเป็นสุข ผลที่เกิดขึ้นแก่ผู้คนที่ฟังโพชฌงค์ 7 ได้แก่ 1) ความศรัทธาในพระปริตร 2) ผลด้านจิตวิทยา คือผู้ป่วยมีความรู้สึกว่าได้อยู่ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา รวมถึงมีความเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของพระปริตร 3) ปัญญา เมื่อได้พิจารณาพระปริตรที่พระสงฆ์สวด จะทำให้มีปัญญารู้เท่าทันสังขารที่รุ่มร่าให้เกิดความทุกข์นั้น แล้วจะสามารถบรรเทาทุกข์ทุกขเวทนาได้ ส่วนพระอริยะท่านเกิดภาวะกายสงบ ปราศจากความกระสับกระส่าย (ปัสสัทธิ) เพราะได้ฟังเสียงสวดและพิจารณาตาม

คำสำคัญ: โพชฌงค์ 7, ธรรมโอสถ, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This research article has the following objectives: 1) to study the teaching on the in Theravada Buddhism, 2) to analyze the Bojjhaṅgas prayer as a Dhamma medicine in Theravada Buddhism. This research is a Document Research. The scope of documents includes Tripitaka, commentaries, related documents and research. The scope of the content is the Bojjhaṅgasutta, gathering information from the Bojjhaṅgasutta. and related documents Content analysis by inductive method report/presentation by descriptive method.

The results of the research revealed that The Seven the Bojjhaṅgas are the seven factors for enlightenment: 1) Mindfulness 2) Dharma Vijaya 3) Viriya 4) Piti 5) Passaddhi 6) Concentration 7) Upekkha.

Make merit like a birthday or chant to encourage the sick The prayer has the power to protect the hearer or chant from evil born to be a fortune in life in terms of practice when a person adheres to The Bojjhaṅga Dharma, only one of the dharmas will result in a joyful and happy mind The effects that occur to ordinary people who listen to the seven enlightenment are: 1) the sanctity of the Paritta 2) psychological effects is that patients feel that they are close to Buddhism Including having confidence in the sanctity of the Parittara will make him wise and aware of the body that beset the suffering and will be able to alleviate the suffering As for the aristocratic monks, he was in a calm state, without restlessness (passaddhi) because he listened to the chants and considered accordingly.

Keywords: Bojjhaṅga, Dhamma-Osatha, Theravada Buddhism

บทนำ

หลักคำสอนพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับความแก่ เจ็บ ตาย ที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติสามารถนำมาพิจารณา และประพจน์ตามเพื่อความเข้าใจธรรมชาติดของชั้น 5 เช่น “เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไป ได้ เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้ เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไป ได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธศาสนาถือว่าความเจ็บป่วยเป็ นปัญหาสำคัญของมนุษย์ เช่นเดียวกับปัญหาเรื่องความเกิด ความแก่ และความตาย เพราะความเจ็บป่วยนั้น เป็ นกระบวนการทางธรรมชาติดอย่างหนึ่งของทุกชีวิต ดำเนินไปตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งใครๆ ก็ไม่อาจปฏิเสธ ได้ แม้แต่พระพุทธเจ้าผู้เป็ นศาสดาเอกในโลก ทรงพ้นจากทุกข์ทั้งปวง พระองค์ทรงประจักษ์ทางพระวรกาย และดับขันธปรินิพพานเช่นกัน เรื่องนี้เป็ นปกติธรรมดา (ศศิธร เขมาภิรัตน์, 2548) คติความเชื่อของชาวบ้าน เกี่ยวกับเกิด แก่ เจ็บ ตายที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับพระสงฆ์จนกลายมาเป็ นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในสมัย พุทธกาลไม่ปรากฏหลักฐานการเริ่มต้นที่แน่นอนชัดเจน เพราะพระพุทธศาสนามุ่งสอนธรรมให้ผู้ฟังได้บรรลุ ธรรม ไม่ได้มุ่งสอนหรือศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมโดยเฉพาะ มีเพียงบางหลักฐานในพระสูตรเท่านั้นที่พออธิบายถึง ความเกี่ยวข้องกันได้ เช่น พระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ตอนที่พระเจ้าสุทโธทนะสวรรคต ซึ่งนั่นก็ในฐานะที่ พระเจ้าสุทโธทนะเป็ นบุพพการี หรือตอนที่ที่นางสิริมาเสียชีวิต พระพุทธเจ้าทรงสอนธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย

โดยอาศัยสรีระขาคพของนางสิริมาเป็นสื่อเพื่อให้ผู้พิจารณาเกิดความสังเวชสลดใจและได้เห็นธรรม ในปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีบทบาทในการเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นผู้รับทานของชาวบ้าน ทั้งงานมงคลและอวมงคลสิ่งที่ขาดไม่ได้คือการเจริญและสวดมนต์ ซึ่งถือเป็นความศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคลแก่ผู้ฟัง

เนื้อหาของพระปริตรเกี่ยวข้องกับการอวยชัยให้พร ไม่มีการสาปแช่งแต่อย่างใด ตรงนี้เองทำให้การสวดพระพุทธรูปต่างจากการร่ายมนต์ในศาสนาพราหมณ์ที่มีการสวดคาถาในคัมภีร์พระเวทเป็นแบบไสยศาสตร์อาจจะมีเรื่องของการสาปแช่งผสมเข้าไป มีการให้ร้ายเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ดังที่ฤาษีชีไพรสาปแช่งท่านผู้นั้นผู้นี้โดยอาศัยคำสวดมนต์ที่ศักดิ์สิทธิ์ แต่ในพระพุทธศาสนามีรากฐานอยู่ที่ธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะไม่มีการสาปแช่ง ในการสวดพระปริตรซึ่งมีวัตถุประสงค์ 3 ประการดังที่ถวายพระพรมาคือเพื่อเป็นการป้องกัน รักษา และกำจัด ในมหाराชปริตรหรือสิบสองตำนานจึงมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทั้งสามโดยที่พระสงฆ์ลังกาได้คัดเลือกบทสวดมนต์เป็นมหाराชปริตรแบบลังกา คณะสงฆ์ในประเทศอื่นได้รับราชปริตรแบบลังกา จึงมีประเพณีการสวดมหाराชปริตรและจุลราชปริตรทั้งในลังกา พม่า ไทย มอญ และเขมร ในลักษณะเดียวกัน (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2560) บรรดาพระปริตรทั้งหลายที่พระสงฆ์นิยมนำมาสวดเพื่อจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันดังกล่าวมาแล้วนั้น โพชฌงค์ปริตร เป็นพระพุทธรูปที่มีอานุภาพทางจิตใจโรคภัยให้บรรเทา ดังนั้นชาวบ้านจึงนิยมนิมนต์พระสงฆ์สวดให้แก่คนป่วยหนักฟังเพื่อหวังให้หายจากการเจ็บป่วย

โพชฌงค์ 7 เป็นหลักธรรมเพื่อการตรัสรู้ ปรากฏในโพชฌงค์สูตร ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึงเอาพระสูตรทั้ง 3 คือ มหาภักสสปโพชฌงค์สูตร มหาโมคคัลลานโพชฌงค์สูตร มหาจุณทะโพชฌงค์สูตร ซึ่งปรากฏในคัมภีร์สังยุตตนิกาย มหาวรรค (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เนื้อหาโพชฌงค์สูตรทั้ง 3 นั้นกล่าวถึงหลักธรรมที่ทำให้พระพุทธรูปตรัสรู้ 7 ประการ คือ 1) สติ ความระลึกได้ 2) ธัมมวิจยะ การเลือกเฟ้นธรรม 3) วิริยะ ความเพียร 4) ปีติ ความอิ่มใจ 5) ปัสสัทธิ ความสงบ 6) สมาธิ ความตั้งใจมั่น และ 7) อุเบกขา ความวางเฉย โบราณจารย์ ได้นำเอาโพชฌงค์สูตรทั้ง 3 นี้ มาประพันธ์เป็นคาถาสำหรับเจริญภาวนาโดยอ้างเป็นสักกิริยาเพื่อให้พระปริตรเป็นธรรมโอสธบังเกิดพุทธานุภาพ ขจัดโรคภัยไข้เจ็บให้อันตรายหายไประสพความสุขสวัสดิ์ ภายหลังได้เกิดความนิยมว่า เมื่อเจ็บป่วย ไม่สบาย ก็จะสวดโพชฌงค์ปริตร ซึ่งเป็นทั้งโอสธเป็นทั้งมนต์ เมื่อมีผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเจ็บป่วยเป็นไข้หนัก ก็จะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดโพชฌงค์ปริตรให้ฟัง หรือไม่ลูกหลานก็จะสวดโพชฌงค์ปริตรให้ฟัง แม้ในงานทำบุญอายุพระสงฆ์ก็จะสวดพระปริตรบทนี้เพื่อเป็นการคุ้มครอง ป้องกันไม่ให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บและมีอายุยืน ผู้ไม่ต้องการเจ็บป่วยและปรารถนาความเป็นผู้มีอายุยืนโดยปราศจากโรคภัยไข้เจ็บจึงควรเจริญโพชฌงค์ปริตรตามแบบอย่างพุทธสาวก (เสถียร ทั้งทองมะดัน, มปป.) กระบวนการแห่งโพชฌงค์ทั้ง 7 ที่เสริมให้เกิดสุขภาพทางจิตแล้วย่อมส่งผลต่อสุขภาพทางกาย ได้แก่ ความไม่มีโรคอันเกิดจากความเครียด ความวิตกกังวล ผิพรรณย่อมผ่องใสเลือดลมภายในกายหมุนเวียนเป็นปกติ ป้องกันโรคภัยไข้เจ็บได้ รวมเรียกว่า มีสุขภาพแข็งแรง เนื่องจากจิตเป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดโรคตามสมมติฐานของโรคทั้ง 4 ได้แก่ อาหาร อากาศ จิต และกรรม เมื่อจิตมีสุขภาพดีย่อมนำมาซึ่งสุขภาพทางกายดี (สุภาพรรณ กลิ่นนาค, 2561)

จะเห็นได้ว่าสภาวะการเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นความทุกข์ที่สัตว์ผู้มีกิเลส ตัดสสารวัฏไม่ได้ยังเกี่ยวข้องอยู่ ผู้ที่เกิดมาแล้วไม่อาจหลีกเลี่ยงพ้นความแก่ เจ็บ ตายไปได้ หากไม่ยอมเป็นทุกข์เพราะสภาวะเหล่านี้ก็ต้องปฏิบัติตนจนถึงความหลุดพ้นแห่งจิตใจตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวบ้าน ดังนั้นเวลาที่ชาวบ้านต้องการที่พึ่งทางจิตใจจึงมักคิดถึงพระสงฆ์และนิมนต์มาประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งพระสงฆ์ก็มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาจนกลายมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ จาริต ประเพณี และอื่นๆ พิธีการสวดมนต์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อชาวบ้านต้องการขจัดภัยอันตราย หรือ

เสริมความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตก็นิยมมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ เพราะเห็นว่าท่านเป็นผู้มีศีล สามารถประกอบพิธีกรรมเสริมความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตตนและคนเกี่ยวข้องได้ ดังนั้นพระสงฆ์จึงเลือกพระสูตรที่มีความหมายเหมาะสมกับการใช้ในเรื่องหรือสถานการณ์นั้นๆ มาสวดแล้วก็มีพัฒนาการมาเรื่อยๆ โพชฌงค์สูตรเป็นหนึ่งในบรรดาพระสูตรหรือพระปริตรที่พระสงฆ์นิยมสวดเพื่อขจัดภัย (โรครภัย) เพราะมีตำนานเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าทรงสวดให้พระมหาโมคคัลลานะ และพระมหากัสสปะผู้อาพาตพืง ซึ่งท่านทั้งสองหายจากอาพาตเนื้อหาโพชฌงค์ 7 เกี่ยวกับหลักธรรมปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลส ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าการได้ฟังธรรมประเสริฐทั้ง 7 ประการนี้เป็นเหตุให้หายจากอาพาตได้อย่างไร หายเพราะความศรัทธาดีสิทธิ์ของมนต์ หรือเพราะผู้ฟังน้อมใจพิจารณาภาวนาธรรมที่ได้ฟังนี้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วทั้งหมดผู้วิจัยจึงสนใจเลือกศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมคือโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสธในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อเป็นการได้องค์ความรู้เกี่ยวกับโพชฌงค์ 7 รวมทั้งวิธีการสวดโพชฌงค์ 7 และอานุภาพของบทสวดโพชฌงค์ 7 อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาคำสอนเรื่องโพชฌงค์ 7 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2) เพื่อวิเคราะห์การสวดโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสธในพระพุทธศาสนาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร/คัมภีร์ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร/คัมภีร์ (Documentary research) ซึ่งมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้าเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 โดยศึกษาค้นคว้าหลักธรรมเกี่ยวกับความเสื่อมและความไม่ประมาทที่ปรากฏในปัจฉิมโอวาทในมหาปริณิพพานสูตร
- 2) ศึกษาค้นคว้าเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา คัมภีร์อื่นๆ ตลอดจนทั้งเอกสาร หนังสือสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
- 3) วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. โพชฌงค์ 7 ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

สมัยที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ สมัยนั้นท่านพระมหากัสสปะเกิดอาพาต เป็นไข้หนัก อยู่ที่ปภิลิคุหา เวลาเย็นพระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาท่านพระมหากัสสปะและได้ตรัสถามถึงความเป็นไปของท่าน ซึ่งท่านทูลตอบถึงอาการอาพาตของตนว่าไม่สบาย ถึงขั้นจะเป็นอยู่ไม่ได้ทุกขเวทนากำเริบหนัก ไม่ทุเลา พระองค์จึงแสดงโพชฌงค์ 7 ว่า โพชฌงค์ 7 ประการได้แก่ สติโพชฌงค์ ธัมมวิจยโพชฌงค์ วิริยโพชฌงค์ ปิติโพชฌงค์ ปัสสทธิโพชฌงค์ สมานโพชฌงค์ และอุเบกขาโพชฌงค์ ที่พระองค์กล่าวไว้ชอบแล้ว บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้ยิ่ง ตรัสรู้ และพระนิพพานโพชฌงค์ เมื่อพระองค์แสดงโพชฌงค์จบ พระเถระชื่นชมพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค และได้หายจากอาการอาพาตนั้น แม้พระมหาโมคคัลลานะก็อาพาต ได้รับฟังโพชฌงค์ และหายจากอาพาตในลักษณะเดียวกันกับท่านพระ

มหากัสสปเถระ ส่วนกรณีของพระมหาจุณทเถระท่านเป็นผู้แสดงโพชฌงค์แก่พระผู้มีพระภาคผู้ทรงอาพาธ และพระองค์ทรงหายจากอาการอาพาธ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ชื่อนำสังเกตเกี่ยวกับการสวดโพชฌงค์ในพระสูตรที่นำเสนอนี้คือผู้ฟังโพชฌงค์เป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้นและท่านไม่ได้สวดให้ตนเองฟัง แต่มีผู้สวดให้ฟัง เพราะผู้อาพาธมีกายสังขารไม่พร้อมที่จะสวดเองได้

2. การสวดโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสถในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2.1 โพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสถ

1) สติโพชฌงค์ สติ หมายถึง ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความทรงจำ ความไม่เลือนลหาย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนสติโพชฌงค์ หมายถึง สติที่ประกอบไปด้วยปัญญาอันยอดเยี่ยม มีความรู้ มีปัญญารักษาตัวเองให้รอดได้ รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร รู้เป้าหมายของชีวิต และรู้ทางในการเดินไปสู่เป้าหมายนั้น ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ โดยสภาวะคือตัวสติที่ประกอบไปด้วยปัญญา เพราะสติโพชฌงค์ เป็นสติที่เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ เป็นสติที่มีกำลัง สติที่จะมีกำลังได้ก็อาศัยปัญญา (สุกิริ ทุมทอง, 2560)

การระลึกได้ ในการกระทำหรือพฤติกรรมไม่ว่าจะเป็นทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ หรือมีการกำหนดรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ สติมีลักษณะที่สำคัญสองอย่าง ประการแรกมีลักษณะนึกได้หรือระลึกได้ คือ การนึกได้ในกุศลธรรมที่ไม่มีโทษ หรือ อกุศลธรรมที่มีโทษ ประการที่สองมีลักษณะถือไว้ คือ การเลือกเอาแต่ธรรมที่เป็นประโยชน์และมี อุปการะ อธรรมใดที่ไม่มีประโยชน์และไม่ใช่อุปการะก็จะไม่ถือเอาไว้ หรือคัดออกไป อีกนัยหนึ่ง สติก็คือความไม่ประมาท นั้นเอง ดังนั้น สติ เป็นธรรมที่จำต้องปรารณาในที่ทั้งปวง ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สติก็น่าจะเป็นตัวการระลึกได้และการถือไว้ในรูปนามที่กำลังเกิดขึ้นในอีกความหมายหนึ่ง สติมีลักษณะแนบชิด ช่วยทำให้จิตแนบแน่นอยู่กับอารมณ์อันใดอันหนึ่ง จิตจะได้ไม่ลอย ไม่ฟุ้งซ่าน จิตจะจ้องและจับแน่นอยู่กับอารมณ์ของวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือรูปกับนาม ซึ่งเป็นอารมณ์ปรมาณัตถ์ ตัวอย่าง เช่น การมีสติกำหนดรู้ให้จิตจ้องและจับอย่างแนบชิดอยู่กับรูปกับนาม สัมปชัญญะก็จะรู้แจ่มชัดว่า ในขณะปัจจุบันนั้นกำลังทำอะไรอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางกาย ทางวาจาหรือทางใจ หรือมีการกำหนดรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน (พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี และคณะ, 2548)

การเจริญสติโพชฌงค์จำเป็นต้องอาศัยธรรมที่เป็นปัจจัยด้วย การปฏิบัติจึงจะมีความก้าวหน้า หรือสติโพชฌงค์จึงจะเกิดขึ้นได้ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า “อาหาร” ได้แก่ “มนสิการ” ปัจจัยที่เกื้อกูลอย่างอื่น เช่น การได้เห็น ได้ยิน ได้เข้าไปหา เข้าไปนั่งใกล้ ได้ระลึกถึง และการบวชตามภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นมีอุปการะมาก เพราะเมื่อบุคคลได้ฟังธรรมของภิกษุที่มีคุณสมบัติเช่นนั้นแล้วจะเป็นปัจจัยให้หลักออกทางกาย และหลักออกทางจิต เมื่อหลักออกอย่างนั้นแล้วก็ระลึก ตรึกถึงธรรมนั้น เมื่อระลึก ตรึกถึงธรรมนั้น ชื่อว่าได้เจริญสติโพชฌงค์ และทำให้สติโพชฌงค์ถึงความเจริญเต็มที่ เมื่อมีสติอยู่อย่างนั้นย่อมเลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สติโพชฌงค์ หรือสติ (ความระลึกได้) คือ เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยใดๆ ขึ้น ต้องตั้งสติให้ดีกว่าก่อนอย่าเพ่งรื้อให้พุ่มพวย ทำใจเศร้าหมอง เพราะเศร้าไปก็ไม่ช่วยให้หายป่วย แต่จะยิ่งมีแต่ทำให้เกิดความเครียดซึ่งทำให้อาการป่วยแย่ลงไปอีก ดังนั้นจึงต้องตั้งสติให้มั่นคง ไม่ไประลึกถึงความเศร้าความเจ็บป่วย แต่ให้ระลึกใน “ธัมมวิจยะ” ต่อไป

2) อัมมวิจยโพชฌงค์ อัมมวิจยโพชฌงค์ หมายถึง ปัญญา ความรู้ รู้อันไหนเป็นกุศล อันไหนเป็นอกุศล อันไหนเป็นธรรมดำ อันไหนเป็นธรรมขาว อันไหนนำทุกข์มาให้ อันไหนนำสุขมาให้ อันไหนเป็นเหตุปัจจัยของอันไหน แล้วก็ทุกอย่างล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน นี่คือปัญญา การวิจัยธรรมะ สอบสวน พิจารณา ไคร่ครวญ ด้วยปัญญา (สุกัรุมททอง, 2560) การวิจัยธรรมช่วยให้เข้าใจลักษณะธรรมทั้งที่เป็นกุศล อกุศล และอัปยากฤตว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร เกิดขึ้นในลักษณะใด มีคุณหรือโทษอย่างไร มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์หรือเป็นเหตุผลกันอย่างไร เมื่อเข้าใจธรรมแล้วก็สามารถที่จะเลือกเฟ้นธรรมปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง การปฏิบัติมีความก้าวหน้า ธรรมอันเป็นอาหารที่ทำให้อัมมวิจยโพชฌงค์ให้เกิดขึ้น และทำอัมมวิจยโพชฌงค์ให้เจริญเต็มที่คือ การทำนสการโดยแยบคายในธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศลและอกุศล มีโทษและไม่มีโทษ เลวและประณีต ธรรมฝ่ายดำและธรรมฝ่ายขาว (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อภิกษุมีสติ เลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมด้วยปัญญา อัมมวิจยโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว เจริญแล้ว แม้ความเพียรไม่ย่อหย่อนก็เป็นอันเธอผู้เลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจพิจารณาธรรมนั้นด้วยปัญญาปรารภแล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อัมมวิจยโพชฌงค์ หรืออัมมวิจยะ (ความเพียรธรรม ความสอดส่องสืบค้นธรรม) คือ ให้ตั้งสติระลึกถึงธรรมที่พระพุทธองค์สอนไว้เช่น พิจารณาว่าร่างกายนี้อยู่ในความเป็น “ไตรลักษณ์” เป็นทุกข์ ไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวเราของเรา มันเป็นเพียงสิ่งที่ประกอบขึ้นมาจากธาตุ 4 ซึ่งมีความปรวนแปรผุพังไปเป็นธรรมดา เราควบคุมมันไม่ได้ จะทุกข์เพียงใด พยายามแค่ไหน สุดท้ายก็ต้องเสื่อมสลายลงไปในที่สุดตามเหตุปัจจัย เป็นต้น จิตก็จะค่อยๆ เบาลง คลายความยึดมั่นในร่างกาย คลายความทุกข์ลง เมื่อจิตเบาจากความทุกข์ลง อาการเจ็บป่วยต่างๆ ก็จะค่อยๆ เบาลงไปด้วย เพราะจิตเป็นนายกายเป็นบ่าว ถ้าจิตเบา กายก็จะเบาขึ้น

3) วิริยโพชฌงค์ วิริยโพชฌงค์ หมายถึง ความเพียร ความกล้าหาญ บากบั่นไปข้างหน้าไม่หยุดไม่ทิ้งธุระ เอาการเอางาน ทำอย่างต่อเนื่อง โดยองค์ธรรมหรือสภาวะ คือความเพียรวิริยะ ความกล้าหาญ (สุกัรุมททอง, 2560) เพียรในการปฏิบัติเพื่อเป้าหมายคือการบรรลุธรรม และทำอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะเห็นผลตามที่ตั้งใจไว้ ความเพียรทำให้ละความเกียจคร้านได้ ซึ่งความเกียจคร้านนี้เป็นเหตุแห่งการละทิ้งการปฏิบัติ เมื่อละความเกียจคร้านได้ ความเอาใจใส่ ไม่ทอดธุระ ความตั้งใจแน่วแน่มิมีในขณะเดียวกันนั่นเอง ซึ่งความเพียรนี้เป็นเหตุให้การปฏิบัติถึงฝั่งแห่งความสำเร็จ ดังพระบาลีว่า “วิริเยน ทุกขมจเจติ - บุคคลล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร” รวบรวมได้ดังนี้ อาหารที่ทำให้วิริยโพชฌงค์ให้เกิดขึ้น และทำวิริยโพชฌงค์ให้เจริญเต็มที่คือ การทำนสการโดยแยบคายในความริเริ่ม ความพากเพียร ความบากบั่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สมัยที่ภิกษุเลือกเฟ้น ตรวจตรา พินิจ พิจารณาความเพียรไม่ย่อหย่อนด้วยปัญญา เธอชื่อว่าได้ปรารภ เจริญวิริยโพชฌงค์แล้ว เมื่อวิริยโพชฌงค์ถึงความเจริญเต็มที่ ปิติไม่มีอาภัสสะย่อมเกิดแก่เธอ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

วิริยโพชฌงค์ หรือวิริยะ (ความเพียร) คือ ให้ใช้ความเพียร หมั่นพิจารณาธรรมต่างๆ (อัมมวิจยะ) ที่ระลึกได้ (สติ) อยู่เสมอ ให้จิตอยู่กับธรรมตลอดเวลา อย่าให้ไปอยู่กับอาการเจ็บป่วย ว่างเมื่อไรก็สวดมนต์ไหว้พระ นึกถึงพระ นึกถึงธรรมที่พระองค์ทรงสอน จิตก็จะเริ่มชินในธรรมที่สว่างไสวเบาสบาย และค่อยๆ ละจากความทุกข์ความเศร้าหมองจากอาการป่วยต่างๆ ลงไป

4) ปิติโพชฌงค์ ปิติโพชฌงค์ ไม่ใช่ปิติธรรมดาแต่เป็นปิติที่ปราศจากอามิส หมายถึงปิติที่ไม่ต้องอาศัยแรงกระตุ้นจากอารมณ์ภายนอกพวกเราจะมิมีปิติดีใจทีหนึ่ง แต่ปิตินี้ปราศจากอามิสไม่ต้องอาศัยมากคุณ เกิดขึ้นมาเนื่องจากมีสติสัมปชัญญะ มีความรู้ และได้ทำความเพียรทำในสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม ปิตินี้จะเกิดขึ้น เมื่อมีสติสัมปชัญญะที่ดี มีปัญญา รู้อะไรเหมาะ อะไรไม่เหมาะ รู้จักวิจัยธรรมว่า อันไหนนำทุกข์มาให้ อันไหนนำสุขมาให้ อันไหนควร อันไหนไม่ควร อันไหนควรละอันไหนควรเจริญ กล่าวหาญที่จะทำ ซึ่ง

ความกล้าหาญจริงๆ คือ ขัดกิเลสได้ (สุกัร ทุมทอง, 2560) ความอึดใจที่ปราศจากอามิส เป็นเป็นภาวะหรือประสบการณ์ทางจิตที่เกิดขึ้นจากผลการทำความเพียรอย่างแน่วแน่ การเกิดขึ้นแห่งปิติแสดงว่าการปฏิบัติมีผลในระดับรองจากการเกิดปัสสัทธิ ดังนั้นเมื่อปิติเกิดขึ้นผู้ปฏิบัติต้องมีสติ ไม่หลงหรือประมาทว่าตนเองได้คุณวิเศษแล้ว แต่ต้องพิจารณาภาวะที่เกิดขึ้นนั้นเพื่อให้ข้ามไปสู่ปัสสัทธิ อาหารที่ทำให้ปิติโพชฌงค์ให้เกิดขึ้น และทำปิติโพชฌงค์ให้เจริญเต็มทีคือ การทำนสการโดยแยบคายในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งปิติโพชฌงค์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สมัยที่ปิติไม่มีอามิสเกิดแก่ภิกษุผู้ได้ปรารภความเพียร ปิติโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว เจริญแล้ว เมื่อปิติโพชฌงค์ถึงความเจริญเต็มทีกายและจิตของเธอย่อมสงบ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ปิติโพชฌงค์ หรือปิติ (ความอึดใจ) คือ เมื่อใช้ความเพียร ตั้งสติหมั่นพิจารณาธรรมอยู่เสมอ ความปิติอึดใจในธรรมอันเบาสบายสว่างไสวก็จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนมีอาการปรากฏทางกายได้ชัดเจน เช่น ขนลุกขนพอง ตัวสั่นโคลงไปมา รู้สึกเบาเหมือนจะลอยได้ เป็นต้น ซึ่งอาการเหล่านั้นคือจิตเริ่มปรับเข้าหาธรรมและแผ่แสดงผลออกมาทางร่างกาย ซึ่งอาการปิตินี้จะช่วยปรับธาตุพอกขันธ์ลดอาการเจ็บป่วยต่างๆที่เกิดขึ้นกับร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดี

5) ปัสสัทธิโพชฌงค์ ปัสสัทธิโพชฌงค์ หมายถึง ความสงบกายและใจ เป็นภาวะที่ใจสงบระงับจากนิรวณ เกิดขึ้นต่อจากปิติ เมื่อใจไม่กระวนกระวายหรือกระสับกระส่ายเพราะกิเลสหรือนิรวณแล้วความสงบใจก็เกิดขึ้น ซึ่งใจกับกายมีความสัมพันธ์กัน เมื่อใจสงบ กายก็สงบตามด้วย เป็นภาวะที่เกิดขึ้นจากการเจริญกรรมฐานเท่านั้น ไม่ใช่ลักษณะของความสบายใจและกายที่เกิดขึ้นจากการได้พักผ่อน ความสงบระงับกายและใจมีผลต่อการปฏิบัติคือ ทำให้กิเลสเบาบางลง ใจไม่กระสับกระส่ายเพราะกิเลส ส่วนกายไม่กระสับกระส่ายเพราะทุกเวทนา เช่น ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า อาการเบียดเบียนของอาพาธ เป็นต้น ทำให้กายและใจเบา กายและใจที่เบาย่อมควรต่อการปฏิบัติ คือทำให้การปฏิบัติได้ผลดี สมาธิเกิดขึ้นได้ง่าย ในการเจริญโพชฌงค์ผู้ปฏิบัติต้องสำรวมอินทรีย์เพื่อทำสุจริต 3 ให้บริบูรณ์ สุจริต 3 ที่บริบูรณ์จะเกื้อหนุนให้สติปัญญาสมบูรณ์ สติปัญญาที่สมบูรณ์ทำให้บรรลุผลสูงสุดแห่งโพชฌงค์โดยลำดับ อาหารที่ทำให้ปัสสัทธิโพชฌงค์ให้เกิดขึ้น และทำปัสสัทธิโพชฌงค์ให้เจริญเต็มที คือ การทำนสการโดยแยบคายในความสงบกาย ความสงบจิตให้มาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สมัยที่กายและจิตของภิกษุผู้มีใจมีปิตินสงบ ปัสสัทธิโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารภแล้ว เจริญแล้ว ปัสสัทธิโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญเต็มที จิตของเธอผู้มีกายสงบ มีสุขย่อมตั้งมั่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ปัสสัทธิโพชฌงค์ หรือปัสสัทธิ (ความสงบกายใจ) คือ เมื่อกายและจิตเกิดความปิติอึดใจในธรรมที่ตนเองได้พิจารณาอย่างเต็มที่แล้ว จิตก็จะเริ่มหดตัวกลับเข้ามาพัก เกิดเป็นอาการเบากายสบายใจ คล้ายคนกำลังหลับพักผ่อน แต่จะไม่มีอาการง่วงซึม จิตจะสว่างสดใสรู้ตัวเต็มๆ ในขั้นนี้ จิตและกายจะได้พักอย่างเต็มที่หลังจากได้รับการพอกด้วยปิติไปแล้ว ซึ่งการพักใน “ปัสสัทธิ” นี้ จะช่วยฟื้นฟูความเสียหายจากอาการเจ็บป่วยทั้งทางกายและใจได้เป็นอย่างดีมากกว่าการนอนหลับพักผ่อนทั่วไปอย่างเทียบกันไม่ได้

6) สมาธิโพชฌงค์ สมาธินั้น แปลว่า ความตั้งมั่นของจิตหรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด คำจำกัด ความของสมาธิที่พบเสมอ คือ “จิตตัสเสกัคคตา” หรือเรียกสั้นๆ ว่า “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือ การที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2531) ที่กล่าวมานี้เป็นสมาธิในระดับการปฏิบัติ นอกจากที่กล่าวมานี้แล้วพบว่ามีความหมาย “สมาธิ” ในระดับ ความตั้งใจ จดจ่อกับการทำงานหรือกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่วอกแวก เช่น ตั้งใจฟังตั้งใจอ่าน เป็นต้น สมาธิมีผลดีหลายอย่าง คือทำให้ใจสงบจากความฟุ้งซ่าน จิตราเริง แจ่มใส สงบ เป็นการกด

หับกิเลสไว้ด้วยกำลังความสงบ แต่ทั้งนี้ผู้ปฏิบัติต้องรักษาสมาธิที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม ปัจจัยแห่งการเสื่อมจากสมาธิ เช่น การคลุกคลีหมู่คณะ การพูดคุยเตรี่งจมานกถา เป็นต้น สมาธิรู้เป็นบาทฐานแห่งปัญญา คือผู้ปฏิบัติใช้กำลังสมาธิ (สมาธิพละ) เจริญวิปัสสนาให้ปัญญาคือความเข้าใจสังขารเกิดขึ้นได้

ในการเจริญสมาธิมีเหตุปัจจัยที่ทำให้จิตสงบ ไม่สงบ และนำไปสู่ความรู้ยิ่งเห็นจริงในนามรูป หรือไม่รู้ยิ่ง ไม่เห็นจริงในนามรูป คือสมัยที่บุคคลมีจิตถูกนิเวรณกลุ้มรมุ ครบงำ และไม่รู้ ไม่เห็นธรรมเครื่อง สลัดออกจากนิเวรณที่เกิดขึ้นแล้วตามความเป็นจริง สภาวะดังกล่าวนี้เป็นเหตุ เป็นปัจจัย เพื่อความรู้ ไม่เห็น ความไม่รู้ ความไม่เห็นมีเหตุ มีปัจจัย ส่วนเหตุปัจจัยเพื่อความรู้ ความเห็น คือภิกษุเจริญสติสัมโพชฌงค์อัน อาศัยวิเวก วิราคะนิโรธ น้อมไปในวิสสัคคะ จิตที่สัมโพชฌงค์ให้เจริญแล้วอย่างนี้ย่อมรู้เห็นตามความเป็นจริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อาหารที่ทำให้สมาธิสัมโพชฌงค์ให้เกิดขึ้น และ ทำสมาธิสัมโพชฌงค์ให้เจริญเต็มที่เป็น การทำนสิการโดยแยบคายในสมณนิมิต และพยัคณนิมิตให้มาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สมัยที่จิตของภิกษุผู้มีกายสงบ มีสุขย่อมตั้ง มั่น สมาธิสัมโพชฌงค์เป็นอันเธอปรารภแล้ว เจริญแล้ว สมาธิสัมโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญเต็มที่ เธอย่อมเพ่ง ดูจิตที่ตั้งมั่นอย่างนั้นด้วยดี (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สมาธิโพชฌงค์ หรือสมาธิ (ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์)คือ เมื่อจิตหลุดเข้าสู่การพัก จิตก็จะรวมตั้งอยู่ในอารมณ์เดียวคือในธรรมที่เราพิจารณาอยู่ เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่านกระจัดกระจายไปกับความทุกข์ ความกังวลในอาการป่วย จิตก็จะมารวมตัวกันมากขึ้นๆ จนจิตเกิดเป็นสมาธิ คือรวมกันเป็นหนึ่งเดียวอย่างมีกำลังยิ่ง

7) อุเบกขาโพชฌงค์ อุเบกขาโพชฌงค์ คือ ใจที่วางเป็นกลางได้ วางลงได้ เพราะได้กระทำในสิ่งต่าง ๆ มาได้ถูกต้องเหมาะสมแล้ว ปลอยมันไปตามเรื่องของมัน คอยดูอยู่ พร้อมจะจัดการเสมอขาดตกบกพร่องตรงไหนก็พร้อมจัดการ เรียกว่า ตัตรมัชฌัตตตา (สุภีร์ ทุมทอง, 2560) อุเบกขาทำให้เข้าใจจิตใจไม่ถูกอารมณ์ปรุงแต่ง เป็นสภาวะที่จิตวางเฉยต่ออารมณ์ได้แล้ว ไม่ใช่การวางเฉยเพราะจิตหลุดพ้นจากกิเลส เป็นจิตวางเฉยเพราะลืตก วิจารณ์ และสุขได้แล้ว เหลือแต่ภาวะที่จิตพิจารณาความสงบนิ่งในอารมณ์เดียวเท่านั้น อาหารที่ทำให้อุเบกขาโพชฌงค์ให้เกิดขึ้น และทำอุเบกขาโพชฌงค์ให้เจริญเต็มที่คือ การทำมนสิการโดยแยบคาย ในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขาโพชฌงค์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สมัยที่ภิกษุเพ่งดูจิตที่ตั้งมั่นอย่างนั้นด้วยดี อุเบกขาโพชฌงค์เป็นอันภิกษุปรารถแล้ว เจริญแล้ว อุเบกขาโพชฌงค์ย่อมถึงความเจริญเต็มที่ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2.2 การสวดโพชฌงค์ 7 เพื่อรักษาโรคในสมัยพุทธกาล

โพชฌงค์ 7 เป็นพระสูตรหรือบทสวดที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระมหากัสสปเถระและพระมหาโมคคัลลานเถระแล้วทำให้ท่านทั้งสองหายจากอาพาธ แม้สมัยที่พระพุทธองค์ประสูติก็ได้ท่านพระจุนทเถระสวดโพชฌงค์ปริตรถวายและทำให้หายจากประชวร ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงมีความเชื่อว่า โพชฌงค์ 7 เป็นบทสวดที่มีอานุภาพทำให้หายจากอาพาธ และถือเป็นคตินิยมมาจนถึงปัจจุบันคือมักนิยมนิมนต์พระสงฆ์สวดต่ออายุในบุญวันเกิด และสวดเพื่อให้ผู้ป่วยหายจากอาพาธ

โพชฌงค์ 7 นั้นเป็นหลักธรรมที่พระองค์ทรงแสดงเป็นธรรมเกี่ยวกับปัญญาเป็นธรรมขั้นสูง เป็นคำสอนในการทำใจให้สว่าง สะอาดผ่องใส ซึ่งสามารถช่วยรักษาใจ เพราะจิตใจมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับร่างกาย เนื่องจากกายกับใจเป็นสิ่งที่อาศัยกันและกัน หากใจดี ร่างกายย่อมดีตาม หลักของโพชฌงค์เป็นหลักปฏิบัติทั่วไปซึ่งไม่จำกัดเฉพาะผู้ป่วยเท่านั้น เพราะโพชฌงค์แปลว่า “องค์แห่งโพธิ” หรือ “องค์แห่งโพธิญาณ” เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ซึ่งเป็นเรื่องของปัญญา ดังนั้นถ้าเราสวดมนต์บทนี้ด้วยความเข้าใจ

ในสาระก็จะมองเห็นความเจ็บป่วยว่าไม่ใช่เรื่องใหญ่อะไรของชีวิต เป็นเรื่องธรรมดา แล้วก็จะเป็นการกระตุ้นเตือนให้ลุกขึ้นมาปฏิบัติธรรม คือมองว่า เวลาที่ป่วยอยู่นี้แหละคือเวลาที่ดียิ่งจะได้พักผ่อนจิต ได้ปฏิบัติธรรม (ธ.ธรรมรักษ์, 2561)

สรุปได้ว่า โพชฌงค์ 7 เป็นพระสูตรหรือบทสวดที่กล่าวถึงวิธีปฏิบัติและผลของการปฏิบัติธรรม กล่าวคือ สติจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติไม่ประมาท เป็นอยู่ด้วยธรรม แม้คุณสมบัติคือการพิจารณาไตร่ตรองให้รู้ธรรม (ธัมมวิจยะ) และความเพียร (วิริยะ) ก็ต้องอาศัยความมีสติจึงจะสามารถเกิดขึ้นได้ ส่วนคุณสมบัติอื่น ๆ คือ ปิยัสสัทธิ สมาธิ และอุเบกขา เป็นผลของการทำความเพียรทางใจ กล่าวคือ เมื่อได้ผลของการปฏิบัติในเบื้องต้น ปิยัสสัทธิ ความอึดใจจะเกิดขึ้น เมื่อผลการปฏิบัติก้าวหน้า สมาธิจะเกิดขึ้นโดยลำดับ ผลสูงสุดของการเจริญสมาธิคือการได้อุเบกขา การฟังบทสวดโพชฌงค์ 7 ของผู้ที่มีพื้นฐานการปฏิบัติ เมื่อได้พิจารณาและปฏิบัติตาม องค์แห่งโพชฌงค์ 7 สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมสามารถรักษาหรือเบาเทาอาการป่วยได้

2.3 การสวดโพชฌงค์ 7 ในสมัยปัจจุบัน

ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนจะนิยมนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดโพชฌงค์ 7 ในงานทำบุญวันเกิดหรือเวลาที่ญาติของตนอาพาธเพื่อให้หายจากอาพาธนั้น ในการสวดพระสงฆ์นิยมสวดบทอื่นๆ ประกอบด้วยสำหรับผู้ป่วยที่มีสติสัมปชัญญะ ผู้ป่วยสามารถสวดเองพร้อมทั้งทำสมาธิ แผ่เมตตา แผ่ส่วนกุศล และอธิษฐานจิต มีบทสวดดังนี้

1. บทกราบพระรัตนตรัย	6. บทสัพพมกคลคาถา
2. บทนอบน้อมพระพุทธเจ้า	7. ทำสมาธิ
3. บทไตรสรณคมน์	8. บทแผ่เมตตาแก่ตัวเอง
4. บทสรรเสริญพระพุทธคุณ	9. บทแผ่เมตตาให้สรรพสัตว์
5. บทสรรเสริญพระธรรมคุณ	10. บทแผ่กุศล

2.4 อานุภาพของการสวดโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสธ

1) อานุภาพโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นมนต์ จุดมุ่งหมายของการสวดพระปริตรมี 3 ประการ คือ 1) เพื่อป้องกันภัยวิบัติทั้งหลาย 2) เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง 3) เพื่อกำจัดทุกข์ภัยและโรคทั้งปวง (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2560)

ตัวอย่างการสวดเพื่อป้องกันภัยวิบัติทั้งหลาย เช่น การสวดโมรปริตรของลูกนกคุ้ม เพื่อป้องกันอันตรายจากไฟป่า เป็นต้น ซึ่งมีอานุภาพที่อธิบายได้ยาก เข้าใจเพียงว่าเป็นอำนาจของสัจจาธิษฐานของลูกนกคุ้ม บางกรณีสามารถอธิบายได้ เช่น การสวดเพื่อต่ออายุแก่อายุวัฒนกุมาร มีอานุภาพหรือความศักดิ์สิทธิ์คือการไม่ได้โอกาสของยักษ์ตนหนึ่งที่จะมาจับเด็กกิน ซึ่งเป็นรางวัลที่ได้จากท้าวเวสสุวรรณ คือยักษ์ตนนี้ทำงานหนักรับใช้ท้าวเวสสุวรรณมาเป็นเวลานาน เมื่อได้พรก็ได้ว่าให้จับเด็ก (ที่เป็นลูกของพราหมณ์ตนหนึ่งที่เคยบำเพ็ญพรตมาก่อน) กินได้ แต่ปรากฏว่าพ่อและแม่ของเด็กรู้อันตรายล่วงหน้าจากคำทำนายของดาบสและพระพระพุทธเจ้าที่ตนนำเด็กไปนมัสการและเข้าเฝ้า ดังนั้นจึงป้องกันอันตรายตามคำแนะนำของท่านผู้รู้ทั้งสองคือการนิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสาธยายพระปริตรตลอด 7 วัน ทำให้เทวดาในโลกลธาตุทั้งหลายมาฟังธรรม ผู้มีศักดิ์ใหญ่ฟังอยู่ด้านหน้า ส่วนผู้มีศักดิ์น้อยฟังอยู่ด้านหลังถัดมาโดยลำดับ แม้ยักษ์ที่จะมาจับเด็กกินก็ยืนอยู่ข้างหลัง เพราะตนมีศักดิ์น้อย ดังนั้นจึงไม่ได้โอกาสจับเด็กกิน ทำให้เด็กปลอดภัยและมีอายุยืนยาวต่อไป

ตัวอย่างการสวดเพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง เช่น การสวดชัยมังคลปริตร การสวดบทพาหุง เป็นต้น กรณีการสวดเมตตสูตรหรือกรณียเมตตสูตร เป็นการสวดเพื่อเป้าหมายในลักษณะเดียวกันนี้ คือ

ภิกษุจำนวน 500 รูป จาริกไปปฏิบัติธรรมที่ป่าแห่งหนึ่ง แต่ปรากฏว่าไม่อาจบำเพ็ญสมณธรรมได้ เพราะถูก เทวดาก่อวณโดยการหลอกหลอนให้เกิดความกลัว ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้มีศีลนั่งบนพื้น รุกขเทวดาไม่อาจอยู่บนที่สูงกว่าคือต้นไม้ได้ ดังนั้นจึงหาอุบายให้เหล่าภิกษุหนีออกจากป่าโดยการแสดงรูปผีให้ภิกษุทั้งหลายกลัว เมื่อภิกษุทั้งหลายอยู่ไม่ได้จึงเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ตรัสว่าที่ภิกษุทั้งหลายไม่อาจอยู่ป่าปฏิบัติธรรมได้ เพราะไม่เจริญเมตตาแก่เทวดาทั้งหลาย ดังนั้นพระองค์จึงทรงให้เหล่าภิกษุเรียนเมตตาสูตร เมื่อภิกษุทั้งหลายได้ธรรมาวุธแล้วจึงกลับไปป่าแล้วสวดเมตตาสูตร ทำให้เทวดาทั้งหลายกลับได้เมตตาจิตและไม่เบียดเบียนเหล่าภิกษุอีกต่อไป ส่วนการสวดเพื่อกำจัดทุกข์ภัยและโรคทั้งปวง เช่น การสวดรัตนปริตร การสวดच्छัคสูตร การสวดโพชฌงค์ปริตร เป็นต้น กรณีการสวดรัตนสูตรที่เมืองไพสาลีเป็นการสวดเพื่อกำจัดทุกข์ภัยและเสนียดจัญไรทั้งหลายที่เกิดต่อมนุษย์ และพระปริตรดังกล่าวนี้เป็นต้นแบบของการทำน้ำพุทธมนต์ของพระสงฆ์ ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของน้ำพุทธมนต์สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ว่า น้ำพระพุทธมนต์มีโมเลกุลที่สมบูรณ์ สวยงามกว่าโมเลกุลของน้ำที่ตั้งอยู่บนน้ำจืด (ได้รับเสียงทีวี)

2) อานุภาพโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นผลของการเจริญธรรม พระปริตรมีอานุภาพในแง่ความศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจอธิบายด้วยหลักเหตุผลได้ทั้งหมด ในมิติของการพิจารณาธรรมเป็นสภาพที่เหมาะสมกับผู้ป่วย ปุถุชนและมีสติสัมปชัญญะ สามารถพิจารณาสภาพธรรมได้ กล่าวคือ หากผู้ป่วยมีสติ ก็จะไม่วิตกกังวลอาการป่วยหรือความตายที่จะเกิดขึ้น แต่พร้อมที่จะเผชิญสิ่งต่างๆ ด้วยความเข้าใจและมีสติ คือเข้าใจว่าเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นเรื่องธรรมดาที่ใครๆ ไม่อาจหนีพ้น ดังนั้นไม่มีประโยชน์ที่จะโศกเศร้าในเรื่องดังกล่าวนี้ ดังนั้นแล้วก็ทำใจยอมรับกับสิ่งที่เผชิญอยู่นั้นด้วยความกล้าหาญ การทำเช่นนี้จะไม่ทำให้อาการป่วยแย่ลงเหมือนกับคนที่ไม่เข้าใจสัจธรรมและยึดมั่นถือมั่นในชีวิต, การพิจารณาธรรมที่เหมาะสมกับสภาพที่ตนเป็นอยู่นั้น เช่น อภินิหารปัจเจกเจณฺณ จัดว่าเป็น อัมมวิชัย, ความเพียรของผู้ป่วยแตกต่างจากความเพียรของผู้ปฏิบัติตามปกติ คือไม่อาจนั่งสมาธิหรือเดินจงกรมได้ แต่สามารถทำความเพียรในอิริยาบถที่เหมาะสม เช่น นอนสมาธิ พิจารณาธรรม (อัมมวิชัย) หรือบำเพ็ญเวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธรรมานุปัสสนาได้ การเจริญสติ พิจารณาธรรม และทำความเพียรเป็นปัจจัยแห่งปิตติคือความอิ่มใจ ปิตติเป็นปัจจัยแห่งปัสสัทธิคือภาวะที่กายและใจสงบ ระวังจากความกระสับกระส่ายและกระวนกระวายที่มีกิเลสเป็นมูล เป็นการพักผ่อนที่ดีกว่าการพักผ่อนทั่วไป ความอิ่มใจและความระงับกายและใจนี้ทำให้อาการป่วยทุเลาและดีขึ้นโดยลำดับ ปัสสัทธิเป็นปัจจัยแห่งสมาธิ ซึ่งสมาธินี้ช่วยให้บรรเทาและหายจากทุกเวทนา (ทุกข์ทั้งกาย) และความทุกข์ใจในขณะนั้นได้

2.5 ความแตกต่างของผู้ป่วยที่ฟังบทสวดโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสธ

1) วิเคราะห์ผลที่เกิดจากการฟังบทสวดโพชฌงค์ 7 ของคนป่วยที่เป็นปุถุชน เกณฑ์ในการตัดสินผลที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนที่ฟังโพชฌงค์ 7 นั้นผู้วิจัยเห็นว่า มี 3 เกณฑ์/ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ความศักดิ์สิทธิ์ของพระปริตร 2) จิตวิทยา 3) ปัญญา ส่วนพระอริยมะมีเกณฑ์คือ ปัสสัทธิ ดังนี้

1.1) ความศักดิ์สิทธิ์ของพระปริตร เช่น ผลของการสวดรัตนสูตรของพระสงฆ์ที่เมืองไพสาลี เป็นต้น เนื้อหาของบทสวดเป็นการพรรณนาคุณพระรัตนตรัย และขอให้ภูต ผี ปีศาจมอบน้อมพระรัตนตรัย

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระปริตรนี้ หมายถึง คุณงามความดีของพระรัตนตรัย ไม่ใช่อำนาจความลึกลับที่อธิบายไม่ได้เหมือนเวทย์มนต์ ผลของการสวดรัตนสูตรของพระสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้พระอานนทเถระเป็นประธาน และพระพุทธเจ้าเสด็จมาเป็นประธานในวันที่ 7 ทำให้ฝนตกชำระล้างสิ่งเป็นอับมงคล เสนียดจัญไรทั้งหลาย ภูตผีปีศาจหนีออกจากกำแพงเมืองไปทีอื่น เมืองไพสาลีกลับเป็นปกติสุขดังเดิม และรัตนสูตรนี้เป็นที่ตำนานหรือที่มาของการทำน้ำพระพุทธมนต์

1.2) จิตวิเวก หมายถึง ผู้ป่วยมีความรู้สึกว่าได้อยู่ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา และรวมถึงมีความเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของพระปริตร ดังนั้นจิตจึงมีพลัง ไม่หดหู่ เมื่อจิตใจเข้มแข็งก็เป็นเหตุให้ร่างกายกะปรี่กะเปร่า อาการป่วยทุเลาลงและดีขึ้นโดยลำดับได้

1.3) ปัญญา หมายถึง ผู้ป่วยมีสติ และเมื่อได้พิจารณาพระปริตรที่พระสงฆ์สวดทั้งหมด ซึ่งนอกจากจะมีโพชฌงค์ปริตรแล้วยังมีบทสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย การทำสมาธิ และการแผ่เมตตา เหล่านี้จะทำให้ผู้ป่วยมีปัญญารู้เท่าทันสังขารที่รู้มรรณาให้เกิดความทุกข์ที่กำลังประสบอยู่นั้นแล้วจะสามารถบรรเทาทุกข์เหล่านั้นได้

2) วิเคราะห์ผลที่เกิดจากการสวดโพชฌงค์ 7 ของคนป่วยที่เป็นพระอริยบุคคล

พระอริยเจ้าท่านมีภาวะจิตที่หลุดพ้นจากกิเลสแล้ว ดังนั้นท่านจึงไม่มีความทุกข์ทางใจ แม้การฟังของท่านก็ไม่ได้เกี่ยวกับการพิจารณาเห็นความจริงแล้วจิตเป็นสุข แต่มีผลทางกายสังขาร ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเกี่ยวข้องกับกายปัสสัทธิ ซึ่งปัสสัทธิ หมายถึง กายและจิตของภิกษุผู้มีใจเอิบอิ่มสงบระงับ (พระไตรปิฎกภาษาไทย, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนกายปัสสัทธิ หมายถึง ภาวะที่กายสงบ ปราศจากความกระสับกระส่าย ชื่อน่าสังเกตคือผู้ป่วยไม่อาจสวดเองได้ ต้องให้ผู้อื่นสวดให้ฟัง แม้พระพุทธเจ้าขณะประจวบก็มีรับสั่งให้พระจุนทเถระเป็นผู้สวดให้สดับ ซึ่งการได้ฟังพระปริตรแล้วทำให้หายป่วยนี้สอดคล้องกับผลการพิสูจน์ทางวิทยาการแพทย์ว่าเสียงสวดมนต์ช่วยกระตุ้นระบบประสาทและอวัยวะต่างๆ ในร่างกาย ทำให้ร่างกายหลั่งสารซีโรโทนิน ซึ่งมีผลทำให้ร่างกายรู้สึกผ่อนคลาย หายเครียด และทำให้อาการป่วยทุเลาจนถึงดีขึ้นโดยลำดับ

อานุภาพการสวดโพชฌงค์ 7 และความแตกต่างของผู้ป่วยที่ฟังบทสวดโพชฌงค์ 7 แสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 อานุภาพการสวดโพชฌงค์ 7 และความแตกต่างของผู้ป่วยที่ฟังโพชฌงค์ 7

อานุภาพการสวดโพชฌงค์ 7	ความแตกต่างของผู้ป่วยที่ฟังบทสวดโพชฌงค์ 7
1) อานุภาพโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นมโนจิตมุ่งหมายของการสวดพระปริตรมี 3 ประการ คือ 1) เพื่อป้องกันภัยวิบัติทั้งหลาย 2) เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง 3) เพื่อกำจัดทุกข์ภัยและโรคทั้งปวง	เกณฑ์ในการตัดสินผลที่เกิดขึ้นแก่ผู้ป่วยที่ฟังโพชฌงค์ 7 นั้นผู้วิจัยเห็นว่ามี 3 เกณฑ์/ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ความศักดิ์สิทธิ์ของพระปริตร 2) จิตวิเวก 3) ปัญญา
2) อานุภาพโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นผลของการเจริญธรรมในมิติของการพิจารณาธรรมเป็นสภาพที่เหมาะสมของผู้ป่วยทุกข์และมีสติสัมปชัญญะสามารถพิจารณาสภาวะธรรมได้ คือ เข้าใจว่าเกิดแก่ เจ็บ ตายเป็นเรื่องธรรมดาที่ใครๆ ไม่อาจหนีพ้น ดังนั้นไม่มีประโยชน์ที่จะโศกเศร้าในเรื่องดังกล่าวนี้ ดังนั้นแล้วก็ทำใจยอมรับกับสิ่งที่เผชิญอยู่นั้นด้วยความกล้าหาญ	ส่วนพระอริยเจ้าเป็นผู้มีภาวะจิตที่หลุดพ้นจากกิเลสแล้ว ดังนั้นจึงไม่มีความทุกข์ทางใจ แม้การฟังของท่านก็ไม่ได้เกี่ยวกับการพิจารณาเห็นความจริงแล้วจิตเป็นสุข แต่มีผลทางกายสังขาร ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเกี่ยวข้องกับกายปัสสัทธิ คือ กายและจิตมีความเอิบอิ่ม สงบระงับ

อภิปรายผล

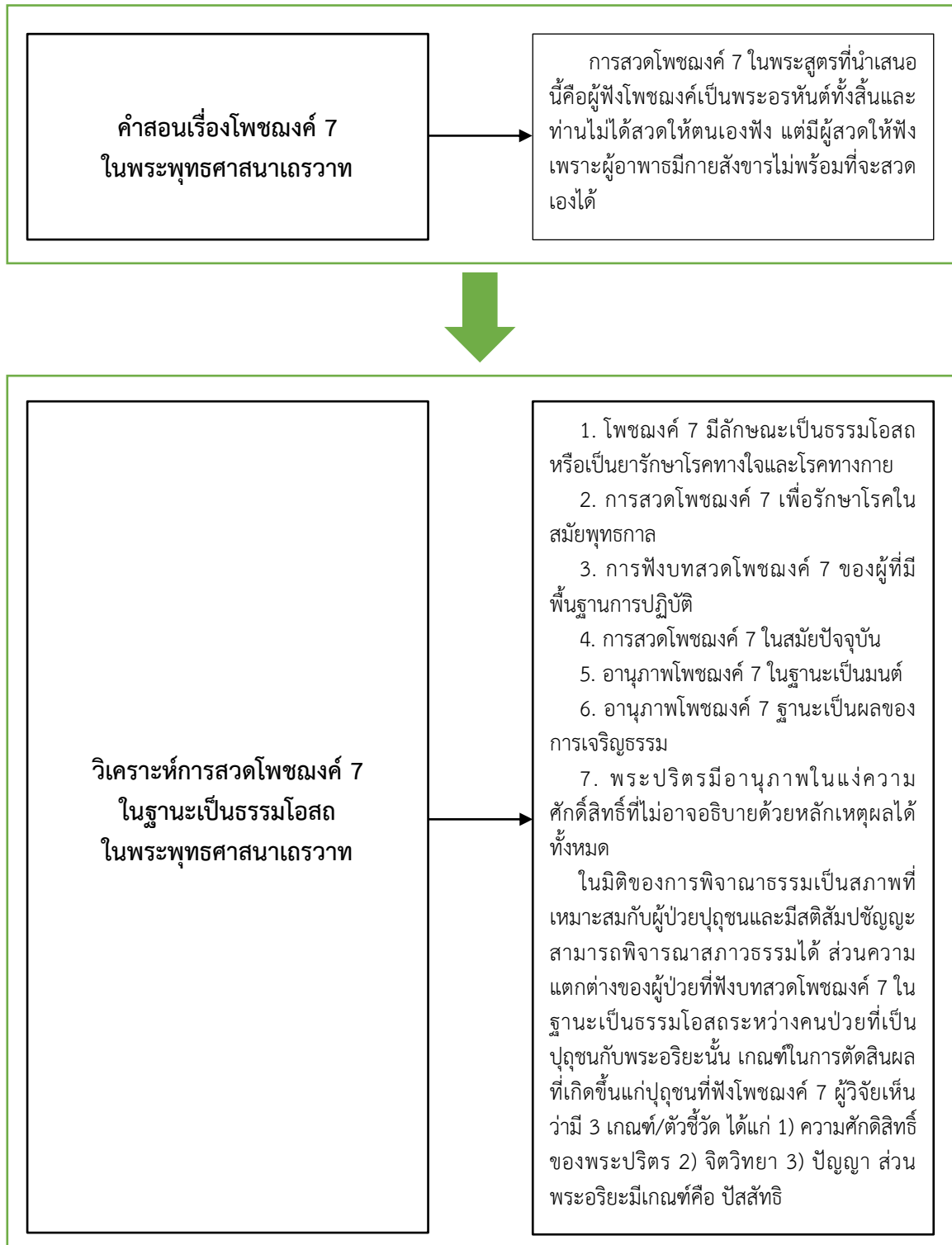
ตามหลักฐานหรือตำนานพระปริตร พระสาวกที่ได้ฟังโพชฌงค์ปริตรแล้วหายจากอาพาธเป็นพระสาวกที่เป็นพระอรหันต์ ซึ่งมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ การที่ท่านน้อมพิจารณาบทสวดแล้วมีผลทำให้หายจากอาพาธนั้นถือว่าเป็นเรื่องปกติ สำหรับปวงชนทั่วไปแล้วการได้ฟังโพชฌงค์ปริตรแล้วหายจากอาการป่วยอาจไม่เกิดขึ้นในทันที แต่อาจมีผลดีต่อสุขภาพจิตในขณะนั้นคือจิตมีที่พึ่งในขณะนั้น เพราะผู้ป่วยมีความรู้สึกว่าตนเองได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา มีพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่ง ซึ่งอาจทำให้อาการป่วยค่อยๆทุเลาและดีขึ้นโดยลำดับ ทั้งนี้เพราะสุขภาพจิตมีความสัมพันธ์กับสุขภาพกาย สอดคล้องกับงานเขียนของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2559) ที่กล่าวถึงโพชฌงค์ในฐานะเป็นพุทธวิธีเสริมสุขภาพว่า เป็นธรรมดาว่ากายกับใจนั้นเป็นสิ่งอาศัยกันและกัน พอกายเจ็บป่วย ไม่สบาย คนทั่วไปก็มักจะพาลจิตใจไม่สบาย เศร้าหมอง กระวนกระวาย กระสับกระส่ายไปด้วย และในทำนองเดียวกันเมื่อจิตใจไม่สบาย ก็พลอยให้กายไม่สบายไปด้วย เริ่มตั้งแต่รับประทานอาหารไม่ได้ ร่างกายเศร้าหมอง ผิวพรรณชुบชืด เป็นสิ่งที่เนื่องอาศัยกัน ในทางตรงกันข้ามคือในทางที่ดี ถ้าจิตใจดีสบาย บางทีก็กลับมาช่วยกาย เช่น ในยามเจ็บป่วย ถ้าจิตใจสบาย เช่น มีกำลังใจ หรือจิตใจผ่องใสเบิกบาน โรคที่เป็นมากก็กลายเป็นน้อย หรือที่จะหายยากก็หายง่ายขึ้นยิ่งถ้าหากว่ากำลังใจที่ดั้นมีมากถึงระดับหนึ่ง ก็ไม่เพียงแต่ทำให้โรคบรรเทาเท่านั้น แต่อาจจะช่วยรักษาโรคไปด้วยเลย ทั้งนี้ก็อยู่ที่ว่าจะช่วยทำใจของเราหรือรักษาใจของเราได้มากน้อยแค่ไหน

ในส่วนของการสวดมนต์ที่เป็นการส่งเสริมสุขภาพนั้นเป็นที่ยอมรับกันทางวิทยาศาสตร์ว่าเสียงสวดมนต์มีผลต่อสุขภาพจิตที่ดี เพราะเป็นเสียงแห่งความผ่อนคลายและสงบ สอดคล้องกับงานศึกษาของ Nathivich Woraphokinthanachok (2560) ว่า มีการวิจัยในการแพทย์ปัจจุบัน จำนวนมากที่แสดงว่าการสวดมนต์ ช่วยให้เกิดความสุข ความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ เช่น ให้สุขภาพจิตดีและช่วยแก้ไขปัญหาวิตถิได้ 1 ตัวอย่างเช่น นายแพทย์ลารี ดอสซี ได้วิเคราะห์ผลงานวิจัยในเรื่องนี้ประมาณ 100 เรื่อง และพบว่าในงานวิจัยต่างๆ เหล่านี้การสวดมนต์มีผลต่อการเจริญเติบโตของเมล็ดพืช และการที่ผลหยาเร็วขึ้น นอกจากนั้นในงานวิจัยหลายชิ้นรายงานว่าการสวดมนต์สามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อราได้ สมาคมวิทยาศาสตร์ทางจิตแห่งรัฐเทกซัสได้เจาะเลือดอาสาสมัคร 32 ราย เมื่อแยกเอาเม็ดเลือดแดงออกแล้วใส่สารละลายที่จะทำให้เม็ดเลือดแดงบวมและแตกในเวลาต่อมา แล้วให้อาสาสมัครเหล่านั้นสวดมนต์ขอให้เม็ดเลือดแดงแตกน้อยลง ผลคือเม็ดเลือดแดงนั้นแตกช้าลง

จะเห็นว่าการได้ฟังบทสวดหรือเสียงสวดโดยเฉพาะบทโพชฌงค์ 7 นั้นมีผลดีต่อสุขภาพกายและสุขภาพใจ สุขภาพใจเป็นเรื่องของจิตวิทยา ความมั่นใจ ความเชื่อมั่นในคุณพระรัตนตรัยว่าสามารถเป็นที่พึ่งของตนได้ ส่วนสุขภาพกายมีผลวิจัยทางการแพทย์รองรับว่าเสียงสวดมนต์สามารถช่วยเยียวยาหรือรักษาอาการป่วยได้ คือเมื่อผู้ป่วยได้ฟังเสียงสวดที่มีลักษณะผ่อนคลาย เสียงนั้นจะช่วยเยียวยาหรือรักษาอาการป่วยได้

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาระเบียบการสวดโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสถในพระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1. โพชฌงค์ 7 ประการได้แก่ สติโพชฌงค์ อัมมวียโยโพชฌงค์ วิริยโพชฌงค์ ปิติโพชฌงค์ ปัสสัทธิโพชฌงค์ สมาธิโพชฌงค์ และอุเบกขาโพชฌงค์ ขอนำสังเกตเกี่ยวกับการสวดโพชฌงค์ในพระสูตรที่นำเสนอนี้ คือผู้ฟังโพชฌงค์เป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้นและท่านไม่ได้สวดให้ตนเองฟัง แต่มีผู้สวดให้ฟัง เพราะผู้อาวุโสมีกายสังขารไม่พร้อมที่จะสวดเองได้

2. โพชฌงค์ 7 มีลักษณะเป็นธรรมโอสธหรือเป็นยารักษาโรคทางใจและโรคทางกาย, การสวดโพชฌงค์ 7 เพื่อรักษาโรคในสมัยพุทธกาล, การฟังบทสวดโพชฌงค์ 7 ของผู้ที่มีพื้นฐานการปฏิบัติ เมื่อได้พิจารณาและปฏิบัติตาม องค์แห่งโพชฌงค์ 7 สามารถที่จะเกิดขึ้นได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมสามารถรักษาหรือเบาเทาอาการป่วยได้, การสวดโพชฌงค์ 7 ในสมัยปัจจุบัน ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนจะนิยมนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดโพชฌงค์ 7 ในงานทำบุญวันเกิดหรือเวลาที่ญาติของตนาอาพาธเพื่อให้หายจากอาพาธนั้น, านุภาพโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นมนต์ จุดมุ่งหมายของการสวดพระปริตรมี 3 ประการ คือ 1) เพื่อป้องกันภัยวิบัติทั้งหลาย 2) เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง 3) เพื่อกำจัดทุกข์ภัยและโรคทั้งปวง, านุภาพโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นผลของการเจริญธรรม, พระปริตรมีานุภาพในแง่ความศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจอธิบายด้วยหลักเหตุผลได้ทั้งหมด ในมิติของการพิจารณาธรรมเป็นสภาพที่เหมาะสมกับผู้ป่วยปฤชนและมีสติสัมปชัญญะ สามารถพิจารณาสภาวะธรรมได้ ส่วนความแตกต่างของผู้ป่วยที่ฟังบทสวดโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสธระหว่างคนป่วยที่เป็นปฤชนกับพระอริยะนั้น เภณทในการตัดสินใจผลที่เกิดขึ้นแก่ปฤชนที่ฟังโพชฌงค์ 7 ผู้วิจัยเห็นว่ามี 3 เภณท/ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ความศักดิ์สิทธิ์ของพระปริตร 2) จิตวิทยา 3) ปัญญา ส่วนพระอริยะมีเภณทคือ ปัสสัทธิ

สรุป

การสวดโพชฌงค์ 7 สมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงสวดแก่พระมหากัสสปเถระและพระมหาโมคคัลลานเถระ ซึ่งท่านทั้งสองเมื่อได้ฟังแล้วทำให้หายจากอาพาธ ส่วนสมัยที่พระองค์ประจวร พระจุนทเถระเป็นผู้สวดให้สดับและทำให้หายจากอาการประชวร ซึ่งพระสูตรทั้ง 3 นี้มีอิทธิพลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชนว่าเป็นพระสูตรที่ฟังแล้วทำให้หายจากการป่วยและนิมนต์พระสงฆ์มาสวดให้ผู้ป่วยฟัง พิธีการสวดโพชฌงค์ 7 ในปัจจุบันไม่ใช่สวดเฉพาะโพชฌงค์ 7 เพียงบทเดียว แต่พระสงฆ์จะสวดบทนอบน้อมพระรัตนตรัย รวมทั้งการทำสมาธิ และการแผ่เมตตาด้วย ในแง่ความศักดิ์สิทธิ์ของมนต์เป็นการได้ฟังคุณแห่งพระรัตนตรัย

เภณทสำหรับตัดสินใจผลของการได้ฟังบทสวดของปฤชน ได้แก่ 1) ความศักดิ์สิทธิ์ของมนต์ ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นเรื่องของศาสนาหรือพุทธมนต์นั่นเอง ไม่อาจอธิบายด้วยเหตุผลได้ 2) จิตวิทยา ความเชื่อมั่นในคุณพระรัตนตรัยว่าสามารถเป็นที่พึ่งของตนได้ 3) ปัญญา การได้เข้าใจความจริงของชีวิต เช่น เข้าใจหลักไตรลักษณ์ สามารถปลงหรือทำใจยอมรับได้ ส่วนพระอริยะบุคคลสันนิษฐานว่าเกี่ยวข้องกับปัสสัทธิโดยเฉพาะกายปัสสัทธิ ซึ่งสอดคล้องกับผลพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ว่าเสียงสวดช่วยกระตุ้นระบบประสาทร่างกายให้เกิดความผ่อนคลาย หายเครียด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในปัจจุบันเป็นการสวดโพชฌงค์ 7 ผู้ป่วยฟัง เป้าหมายไม่ถึงกับต้องการให้ผู้ป่วยหายจากอาพาธ แต่เพื่อให้ผู้ป่วยได้มีกำลังใจที่ดีและเพื่อให้มีที่พึ่งทางจิตใจ ซึ่งจะส่งผลต่อสัมปรายภาพของผู้ป่วย ดังนั้นในการสวดโพชฌงค์ให้ผู้ป่วยหากผู้ป่วยมีสติ สามารถรับฟังได้ พระสงฆ์และญาติผู้ป่วยควรได้แนะนำให้ผู้ป่วยตั้งใจฟัง

ฟังด้วยความผ่อนคลาย เพื่อให้จิตใจได้สบายและยึดถือพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งของจิตใจ ในขณะที่สวดพระสงฆ์ควรสวดด้นสวดท่วงทำนองที่สบายๆ ผ่อนคลาย เพื่อให้เสียงสวดนั้นสามารถเยียวยาจิตใจของผู้ฟัง และควรได้อธิบายความหมายของบทสวดเป็นภาษาไทย แนะนำถึงวิธีปฏิบัติตนตามคำสอนในบทสวดด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เกี่ยวกับการสวดโพชฌงค์ 7 ในฐานะเป็นธรรมโอสถในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่ายังมีประเด็นที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ อีก จึงขอเสนอแนะประเด็นเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

- 2.1 วิเคราะห์การสวดมนต์เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ
- 2.2 รูปแบบการสวดมนต์ที่มีผลต่อสุขภาพเชิงจิตวิทยา

เอกสารอ้างอิง

- ธ.ธรรมรักษ์. (2561). บทสวดโพชฌงค์ปริตร การสวดมนต์จัดโรคร้าย. เรียกใช้เมื่อ 17 ธันวาคม 2562. จาก www.sanook.com
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2531). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). โพชฌงค์ พุทธวิธีเสริมสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2560). อานุภาพพระปริตร. กรุงเทพมหานคร: มปป..
- พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี และคณะ. (2548). ศึกษาปรากฏการณ์วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ในปัจจุบัน. รายงานการวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศศิธร เขมาภิรฺตฺน. (2548). การศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมกับการแพทย์แผนไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภาพรรณ กลิ่นนาค. (2561). การสร้างสุขภาวะตามแนวโพชฌงค์ในพระพุทธศาสนา. วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. 9(2), 99-110.
- สุภีร์ ทุมทอง. (2560). โพชฌงค์ 7 ตอนที่ 2. เรียกใช้เมื่อ 8 มกราคม 2563. จาก <http://www.ajsupee.com>
- Nathivich Woraphokinthanachok. (2560). เสียงสวดมนต์รักษาโรคชะงัก. เรียกใช้เมื่อ เรียกใช้เมื่อ 8 มกราคม 2563 จาก <https://www.sites.google.com/site/nathivich/bthkhawam-khaw-nasnci/seiynsgwdmtraksarokhchangak>.

ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด

The Leadership in the Administration of Sangha Affairs of the Sangha Administrators in Roi Et Province

พระสุรชัย อนงค์โน (ศักดิ์วงศ์)

Phra Surachai Anongkano (Sakwong)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University Roi-et Campus

E-mail: lnw.pegasuz@gmail.com

Received: 11 September 2022; Revised: 25 September 2022; Accepted: 5 October 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด 2) เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงปริมาณศึกษากลุ่มตัวอย่าง ได้แก่พระสังฆาธิการในเขตพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 366 รูป กำหนดการสุ่มตัวอย่างของทอโร ยามาเน่ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน สำหรับทดสอบสมมติฐาน คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษากลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 รูป/คน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย พบว่า ระดับภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์

ผลการทดสอบสมมติฐานต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมแตกต่างกัน ปัจจัยส่วนบุคคลในด้านวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลในด้านอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, การบริหารกิจการคณะสงฆ์, พระสังฆาธิการ

Abstract

This research aims to 1) study the leadership in the administration of Sangha affairs of the Sangha administrators in Roi Et Province. 2) Compare the results of the analysis of the leadership in the administration of Sangha affairs by the Sangha Administrators of Roi Et Province; using a combined method research model. This quantitative research studied a sample group consisting of 366 monks in the area of Roi Et Province. The Taro Yamane sample was determined. The statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation. And inferential statistics for hypothesis testing, it is one-way analysis of variance (One Way ANOVA) and qualitative research. Study the target group by means of in-depth interviews. From key informants, 5 photos/person, using interview content analysis techniques.

The results showed that the leadership of the sangha administrators of Roi-Et Province in the administration of Sangha affairs was at a high average level. Religious studies, welfare education, the propagation of Buddhism, public utility, and public welfare

Hypothesis Test Results on Leadership in Sangha Affairs Administration of the Sangha Administrators of Roi Et Province Overall, it is different. Personal factors in terms of general education qualifications result in different opinions of the Sangha Administrators' opinions on leadership in Sangha affairs at the statistical significance level of 0.01. Personal factors such as age, years of age, educational qualifications, and pilgrimage qualifications are considered. As a result, the opinions of the Sangha Administrator's leadership in the Sangha's affairs made no difference.

Keywords: Leadership, Administration of Sangha Affairs, Sangha Administrator.

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าในการบริหารงานขององค์กรหนึ่งๆ ที่ประสบ ความสำเร็จหรือดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ผู้นำหน่วยงานหรือผู้นำในองค์กรนั้นๆ ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่จะนำพาให้ภารกิจหน้าที่เดินไปบรรลุยัง จุดมุ่งหมายทั้งนี้เพราะผู้นำ (Leader) คือผู้ที่จะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อภารกิจหน้าที่ที่เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่การวางวิสัยทัศน์ กำหนดแผนงาน การจัดระบบในองค์กร การสรรหาการพัฒนาบุคลากร การกำกับสั่งการไปจนถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้ทุกภาคส่วนขององค์กรสามารถดำเนินการ หรือขับเคลื่อนตามวัตถุประสงค์และบรรลุยังเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้อย่าง

มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ (พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต (ประสิทธิ์ สมมาปัญโญ), 2562) ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ (Leadership) เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารจะใช้อิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งแห่งความสำเร็จของการทำหน้าที่ผู้นำ คือ การเป็นผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนความต้องการของคนซึ่งความต้องการเป็นตัวกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการตัดสินใจ ผู้นำที่ดีจะช่วยให้คนพัฒนาความต้องการของตนทั้งในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลให้มีความต้องการที่ถูกต้องดีงามและให้หมู่ชนมีการประสานความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การพัฒนาของผู้นำต้องเป็นการพัฒนาความสุขของคน เพราะความสุขเกิดจากการสนองความต้องการของคนอื่นได้ เมื่อคนมีความสุขเขาก็จะให้ร่วมมือ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้นำกระทำการที่ฝืนความต้องการของคน ทั้งสองฝ่ายก็จะเป็นทุกข์และสิ่งที่ทำก็จะเป็นไปได้อย่างยากที่จะสำเร็จ ดังเช่นตัวอย่าง การศึกษาภาวะผู้นำในแง่ของคุณธรรมจากตัวละครในดิดิตร์ชาดก ก็พบว่าชาดกเรื่องนี้ตัวละครหลัก คือ ช้าง ลิง และนกกระสา ซึ่งเป็นเพื่อนกัน และให้เกียรติแก่กันเคารพในสิทธิของกันและกัน ในขณะเดียวกันคือรู้จักทำหน้าที่ที่ดีต่อเพื่อนและให้คำแนะนำในทางที่ถูก เพราะคุณธรรมข้อที่ว่าด้วยความเคารพนี้ย่อมทำให้เป็นคนน่ารัก น่าเอ็นดู ได้รับความสุขกายสบายใจ ไม่เดือดร้อน ไม่มีเวรหรือภัย และยังสามารถถ่ายทอดความดีของตนไปสู่คนอื่นได้ง่าย ทำให้ผู้อื่นอยากช่วยเหลือ เพิ่มเติมความดีให้มีสติไม่ประมาทมีปัญญารู้จริง (สุรพงษ์ จันลัม, 2547)

ในยุคโลกาภิวัตน์เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าในการบริหารงานขององค์กรหนึ่ง ๆ ที่ประสบผลสำเร็จหรือดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ หรือ เป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ผู้นำหน่วยงานหรือผู้นำในองค์กรนั้นๆ ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่จะนำพาให้ภารกิจหน้าที่เดินไปบรรลุถึงจุดหมายทั้งนี้เพราะผู้นำ (Leader) คือผู้ที่จะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อภารกิจหน้าที่ที่เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่การวางวิสัยทัศน์ กำหนดแผนงาน การจัดระบบในองค์กร การสรรหาการพัฒนาบุคลากร การกำกับสั่งการไปจนถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้ทุกภาคส่วนขององค์กรสามารถดำเนินการหรือขับเคลื่อนตามวัตถุประสงค์และบรรลุถึงเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิภาพ

ซึ่งในปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ไทยมักจะประสบกับปัญหาต่าง ๆ ทั้งปัญหาที่เกิดจากตัวบุคคลบ้าง ข้อกฎหมายบ้าง และบริบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทางคณะสงฆ์ ซึ่งส่งผลให้องค์กรสงฆ์เกิดความเสื่อมเสียจากพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์นั้น หากพิจารณาสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการขาดคุณสมบัติในบทบาทหน้าที่ของผู้ที่ได้ชื่อว่า "ผู้นำ" แห่งองค์กรสงฆ์ เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นในภาวะผู้นำปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์กรซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากหัวหน้างานขาดคุณลักษณะผู้นำ จึงทำให้เห็นว่าบทบาทและภาระหน้าที่ของผู้นำที่พึงประสงค์ทางพระพุทธศาสนาย่อมมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะพัฒนาองค์กรสงฆ์และสมาชิกให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งสามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับต่างๆ จะสามารถนำภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและผู้วิจัยหวังด้วยว่าบุคคลทั่วไป ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ จะได้นำภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการไปประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด
- 2) เพื่อเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ระดับภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการ ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 4,322 รูป (ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา, แหล่งข้อมูล <https://www.onab.go.th/cms>)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการ ในจังหวัดร้อยเอ็ด ทำการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ได้จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง 366 รูป

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 รูป

2. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม เพื่อใช้ศึกษาปัจจัยภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 366 ชุด แบบสอบถามได้แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษา สายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และระยะเวลาที่อยู่อาศัย มี 5 ข้อคำถาม เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ซึ่งมีลักษณะปลายปิด มีจำนวน 20 ข้อ ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางในเรื่องภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวน 3 ข้อคำถาม

2.2 การตรวจเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาปรับปรุงตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ และนำแบบสอบถามไปทดสอบกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือทั้งฉบับเท่ากับ 0.915

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

3.2 พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

3.3 พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ นักธรรม และเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด แตกต่างกัน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ใช้แบบสอบถามในการวิจัยภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 366 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างที่เก็บตามความเป็นจริง

4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการศึกษาข้อมูลจากแหล่งที่มีผู้วิจัยและเก็บรวบรวมเอกสารทางวิชาการ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ การสืบค้นจากสารสนเทศและข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่ต้องการจะศึกษา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสนับสนุนงานวิจัยฉบับนี้ ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามกระบวนการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์จำนวน 366 ชุด จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปต่อไป

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) หลังจากขอหนังสือจากต้นสังกัดของผู้วิจัยถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์แล้ว จึงทำการนัด เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สัมภาษณ์ตามที่กำหนด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้สถิติ ดังนี้

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2) สถิติเชิงอนุมาน (Descriptive Statistics) สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบระดับของภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม โดยการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.)

3) วิเคราะห์ข้อมูลจากคำถามปลายเปิด (Open ended Question) ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด และข้อเสนอแนะอื่น ๆ วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis technique) ประกอบบริบทนำเสนอเป็นความเรียงประกอบตาราง โดยการแจกแจงความถี่ของผู้ตอบแบบสอบถามปลายเปิด

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดยวิธีการ ดังนี้

1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

2) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดการบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)

4) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับของภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาระดับของภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและจำแนกเป็นรายด้าน

ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปล ความหมาย	อันดับ
1. ด้านการปกครอง	4.32	0.577	มาก	1
2. ด้านศาสนศึกษา	3.97	0.595	มาก	2
3. ด้านศึกษาสงเคราะห์	3.92	0.766	มาก	4
4. ด้านการเผยแผ่	3.78	0.717	มาก	5
5. ด้านสาธารณูปการ	3.60	1.149	มาก	6
6. สาธารณสงเคราะห์	3.94	1.122	มาก	3
รวม	3.92	0.821	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับของภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$ S.D. = 0.821) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด ได้แก่ ด้านการปกครอง ($\bar{X} = 4.32$ S.D. = 0.577) รองลงมาเรียงตามลำดับคือ ด้านศาสนศึกษา ($\bar{X} = 3.97$ S.D. = 0.595) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ด้านสาธารณูปการ ($\bar{X} = 3.60$ S.D. = 1.149)

2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด (ตามตารางที่ 2) ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.05*) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 2 พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ (Sig. = 0.46) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 3 พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01** (Sig. =0.00**) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 4 พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ (Sig. =0.68) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 5 พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ (Sig. =0.56) ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

ตารางที่ 2 ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบของภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ 1 – 5

(n =366)

สมมติฐาน	ตัวแปรทดสอบ	ค่า f	Sig.	ผลการศึกษา	
				ยอมรับ	ปฏิเสธ
1	อายุ	1.04	0.05*	✓	
2	พรรษา	0.90	0.46		✓
3	วุฒิการศึกษาสามัญ	4.88	0.00**	✓	
4	วุฒิการศึกษาทางธรรม	0.57	0.68		✓
5	วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม	0.79	0.56		✓

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงอันดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา สาธารณสงเคราะห์ ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และ ด้านสาธารณูปการ ทั้งนี้เป็นเพราะว่ามีการออกกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ แก่พระภิกษุและพุทธศาสนิกชน เช่น การห้ามเล่นการพนัน การห้ามดื่มสุรา ภายในบริเวณวัด ควบคุมดูแล พระภิกษุ-สามเณร ภายใต้การปกครอง ให้มีความสงบเรียบร้อย ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาธรรมวินัย และศูนย์ศึกษานักธรรม แก่พระภิกษุ - สามเณรประจำอำเภอ การจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียน / เยาวชนที่ยากจน มีการฝึกอบรมพระภิกษุภายใต้การปกครองให้มีความรู้ที่ถูกต้องในการนำหลักธรรมะไปเผยแผ่กับประชาชน (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2557)

ด้านการปกครอง ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพราะการบริหารจัดการกิจการของวัดการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะการควบคุมดูแล พระภิกษุ-สามเณร ภายใต้การปกครอง ให้มีความสงบเรียบร้อย และปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ แก่พระภิกษุและพุทธศาสนิกชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระณัฐ

พล จูติธมโม (ปราบพินาศ) (2556) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก

ด้านศาสนศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพราะการให้การสนับสนุนด้านการศึกษาธรรมวินัย และศูนย์ศึกษานักธรรมแก่พระภิกษุ-สามเณรประจำอำเภอ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาแก่ประชาชนทั่วไปขึ้นภายในวัด เข้าร่วมเป็นครูพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่าง ๆ ตลอดจนสนับสนุนโรงเรียนวิสุทธิพุทธ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธนดล นาคพิพัฒน์ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านศาสนศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีระดับแตกต่างกัน

ด้านศึกษาสงเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพราะการประสานจัดหางบประมาณในการสนับสนุนด้านอุปกรณ์การศึกษา, การสร้างอาคารเรียน, ห้องเรียน, ห้องจริยศึกษา การสนับสนุนในการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและแผนกสามัญ มีการการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียน / เยาวชนที่ยากจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ พศวีร์ อธิปญโญ (2550) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี พบว่า มีบทบาทอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีความพึงพอใจอยู่ในระดับเดียวกัน

ด้านการเผยแผ่ ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพราะมีการฝึกอบรมพระภิกษุภายใต้การปกครองให้มีความรู้ที่ถูกต้องในการนำหลักธรรมะไปเผยแผ่กับประชาชน จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในเขตการปกครอง และมีพระอาจารย์สอนในการปฏิบัติธรรม การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือช่องทาง social media ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภรศิษฐ์ ใจเสือ (2556) ได้วิจัยเรื่อง สภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการกลุ่มเขตรัตนโกสินทร์ พบว่า ด้านเผยแผ่ศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีความพึงพอใจอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน

ด้านสาธารณูปการ ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพราะมีการจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า และสภาพแวดล้อมภายในวัด ให้มีความสะอาด ร่มรื่น การแต่งตั้งคณะกรรมการวัด เพื่อรักษาโบราณสถาน หรือ ศาสนสมบัติของวัดร่วมกันมีการควบคุม ดูแล ปฏิสังขรณ์และการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาญณรงค์ หินเกิด (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดใน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ด้านสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก ซึ่งมีความพึงพอใจอยู่ในระดับเดียวกัน

ด้านสาธารณสงเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพราะการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชนที่เป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ ให้ความร่วมมือกับภาครัฐ และภาคเอกชน ในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนา และให้การบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ ในสถานการณ์ต่างๆ ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูพิศาลธีรธรรม (2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมไม่แตกต่างกัน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา

สามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม โดยเฉพาะที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมและเปรียญธรรมแตกต่างกัน แต่มีความเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย โดยผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ และวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมแตกต่างกัน ส่วนพระสังฆาธิการที่มีพรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

พระสังฆาธิการที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งน่าจะมีสาเหตุจากประสบการณ์การทำงานคณะสงฆ์ จึงสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระวัชชัย จารุณโม (ศรีสุข) (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแซง จังหวัดสระบุรี พบว่า ด้านอายุ มีความแตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง) (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระภิกษุและสามเณร ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.00** สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพิพัฒน์ โสภณ (ฮกยินดี) (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิทางการศึกษาสามัญต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรีโดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาปริวัฒน์ ฐิตวิริโย (2552) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ (2550) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระสังฆาธิการที่มีการศึกษาสายเปรียญธรรมแตกต่างกัน มีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

องค์ความรู้ใหม่

สรุป

จากการศึกษาภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ทำให้ได้ทราบถึงปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งซึ่งจะทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปด้วยดีนั่นก็คือ ภาวะผู้นำ ดังนั้นผู้นำองค์กรสงฆ์ควรเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ และการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตาม โดยพัฒนาระบบการบริหารงานในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการทำงาน จัดการระบบของทำงานเป็นทีม แก้ไขปัญหาโดยยุติธรรม ให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมกันทำงาน และเสริมสร้างภาวะผู้นำทางพระพุทธศาสนาให้มีในตนเอง เพื่อประโยชน์ความสำเร็จในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยเกิดประสิทธิผล และมีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพสืบไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- 1.1 ผู้ปกครองคณะสงฆ์ ควรดูแลและให้ปรึกษาผู้ใต้การปกครองอย่างสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์ในเรื่องของการปกครองภายในวัด การออกกฎระเบียบต่าง ๆ ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย
- 1.2 ผู้ปกครองคณะสงฆ์ จัดประชุมโดยให้ผู้ใต้ปกครองได้มีส่วนร่วมในออกกฎระเบียบ แนวคิด แสดงออกในเรื่องของทักษะความรู้ ความรู้ความสามารถ
- 1.3 ควรมีการจัดอบรมเพื่อพัฒนาสร้างอาคารเรียนหรือห้องเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมโดยเฉพาะเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้แก่พระภิกษุ สามเณร พร้อมทั้งจัดสรรทุนศึกษาสงเคราะห์ให้เข้าถึงผู้ที่มีความต้องการอย่างแท้จริง สำหรับผู้ที่ขาดแคลนทุนในการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะด้านการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพเพื่อจะได้ทราบรายละเอียด ด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) โดยแบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เช่น พระสังฆาธิการ ไวยาวัจกร กรรมการวัด หรือผู้นำชุมชน เป็นต้น

2.2 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์หรือประสิทธิภาพในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ เพื่อเป็นการวัดความสำเร็จของการบริหารกิจการคณะสงฆ์

2.3 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาโดยเฉพาะในด้านใดด้านหนึ่งของงานในกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน คือ งานการปกครอง งานการศาสนศึกษา งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานการสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ เพื่อจักได้ทราบข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์เฉพาะแก่การคณะสงฆ์ดานนั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

- ชาญณรงค์ หินเกิด. (2556). บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง). (2555). บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอชุมแสงจังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพิศาลธีรธรรม. (2556). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปัญโญ. (2550). บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสิทธิวิชโรโสภิต (ประสิทธิ์ สมมาปัญญา). (2562). ภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระธรรมภาณพิลาส (อดุลย์ อมโร). วารสารวิจัยวิชาการ. 2(1), 25-38.
- พระณัฐพล จิตติธมโม(ปราบพินาศ). (2556). การบริหารวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธนดล นาคพิพัฒน์. (2556). การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธวัชชัย จารุธมโม(ศรีสุข). (2554). ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพิพัฒน์ โสภณ (ฮกยินดี) (2554) . บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย (2552). ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบัวทอง จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภรศิษฐ์ ใจเสือ. (2556). สภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการกลุ่มเขตรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2561). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: สภานิติบัญญัติแห่งชาติ.

สุรพงษ์ จันลิ้ม. (2547). ศึกษาวิเคราะห์คุณธรรมจากชาดก ตามที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา การศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2544. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Taro Yamane. (1973). Statistics: An Introductory Analysis. 3rd Ed. New York: Harper and Row.